

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

28. szám.

XVIII. évfolyam.

FÉRFIDIVAT-,
FEHÉRNEMŰ- ÉS
SZABÓ-ÜZLETE

❁
Winter Zsigmond
❁

BUDAPEST,
IV., Váci-utca 2. sz.

NAGY MIKLÓS

BUDAPESTI RÖSER-TANINTÉZET.

Alapított 1853. évben.

Tanulók eddigi száma: 18,271.

1. HÁROMOSZTÁLYU

FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLA, 14—18 éves ifjak részére, teljesen egyenjogú az állami községi, testületi és kereskedelmi akadémiákkal kapcsolatos felső kereskedelmi iskolákkal. Érettségi bizonyítványai az **egyéves önkéntességre jogosítanak.**

2. NÉGYOSZTÁLYU

POLGÁRI ISKOLA, 10—14 éves fiúk részére, teljesen egyenjogú az állami, községi és polgári iskolákkal.

3. NEVELŐ INTERNÁTUS 30—40 BENTLAKÓ NÖVENDEK RÉSZÉRE.

4. EGYÉVES

KERESKEDELMI SZAKTANFOLYAM oly ifjak és felnőttek részére, kik a nagykereskedelem terén vagy gyári, pénzügyi stb. gyakorlati hivatásokra szükséges képzést óhajtják megszerezni maguknak.

Beírások: **augusztus 29-től szeptember 5-ig.**

Értesítő kivonatot küld az igazgató:

RÖSER JÁNOS TANÁR, BUDAPEST, VI., ARADI-UTCZA 10.

DIANA ARCZKRÉM

DIANA SZAPPAN

szépitők és bőrápolók, nélkülözhetetlen cikkek a **szeplők és pattanások** eltávolításánál.

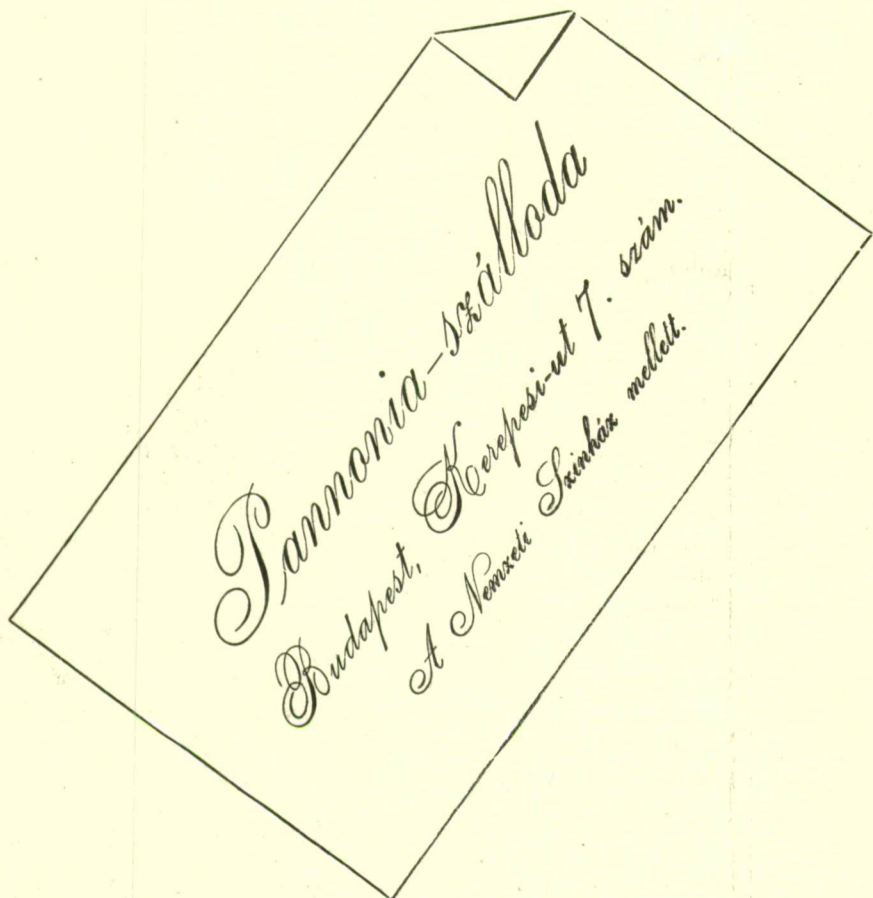
Ara 75—75 krajczár.

Egyedüli készítő:

ERÉNYI BÉLA ◆ DIANA ◆
gyógyszertára,

BUDAPEST, KÁROLY-KÖRUT 5. SZ.

Postai megrendelések naponta eszközöltetnek utánvét mellett.

A NŐI SZÉPSÉG

nem annyira az arczvonások szépségében, mint inkább a **test formáinak arányosságában** rejlik. Hogy teljesen kifejlődött keblet, kerek körvonalakat, bemélyedések és kiálló csontok nélküli telt vállakat kapjunk, a hölgyek és fiatal leányok tegyenek néhány hétig kísérletet a **RATIE-FÉLE PILULES ORIENTALES-EL.** E pirulák nem rontják meg a gyomrot és az egészséget és nagyon erősítő hatásuk, mint azt számtalan elismerő levél és orvosi bizonyítvány is igazolja. Egy doboz használati utasítással együtt **6 kor. 45 fill.** előre beküldése mellett bérmentesen szállítatik. Utánvétel **6 kor. 75 fill.** Czim: **Török József** gyógyszertára, Budapest, VI., Király-u. 12.

„AGRARIA”

magyar gépforgalmi részvénytársaság a szab. osztrák-magy. államvasut-társaság resiczal mezőgazdasági gépgyáranak **VEZÉRÜGYNÖKSÉGE.**

Mezőgazdák különös figyelmébe! • Egyetemes aczélekék.

Eltörhetetlen tégelyaczélekefeje. — Pánczélcélcakormánylemez. — Magasított aczélekefeje. — Porvédő kerekek — Aczél gerendely.

Tiszta aczélanyag saját hámorainkból.

Csak kitémasztott **nyeregkerettel** bíró taligát szállítunk. Ekegyártás terén **legelső** rangu magyar gyártmány, **felülmúlja** még a **legnevezetesebb idegen** gyártmányokat is.

Kérjünk árjegyzéket, mivel ez az összes talajművelőgépeket **terjedelmesen ismerteti** és egyáltalán a talaj alapos **megmunkálására** terjedelmes, szakszerű és minden gazdának értékes felvilágosításokat nyújt és **díjmentesen** küldetik.

Rövidített levélczim: „AGRARIA” Budapest, V., Váci-ut 2.

Sürgőnyczim: „AGRARIA” Budapest.

REGGELIZÉS ELŐTT FÉL POHÁR

SCHMIDTHAUER-féle radió-activ

Igmándi

KESERÜVIZ

az elrontott gyomrot 2—3 óra alatt teljesen rendbe hozza.

Kapható mindenütt kis és nagy üvegben.

HASZNÁLATA VALÓDI ÁLDÁS GYOMORBAJOSOKNAK ÉS SZÉKSZORULÁSBAN SZENVEDŐKNEK.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 13. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © Budapest, július hó 14. © —

Július elsején kezdődött lapunknál az új félelvi folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hűsítő előtt megújítani sziveskedjenek. Fürdőző és nyaraló közönségünknek a lapot pontosan mindenüvé utána küldjük, ahova rendelik. Kérnünk kell azonban, hogy nyári tartózkodási helyüket előfizetőink pontosan és idejekorán tudomásunkra juttassák. Kívánatos, hogy a címet világosan, olvashatóan, az utolsó postai állomás megjelölésével írják meg nekünk. Akik utazva töltik a nyarat, azok hétről-hétre más és más helyre dirigáltathatják maguknak a lapot, föltéve természetesen, hogy idejekorán intézkednek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 18. szám.

Telefonszám: 61—38.

Krónika.

Fehér gyilkosok.

— július 12.

Volt alkalmam Günther Antal igazságügyminiszter ur törvénytervezetét látni a büntető-törvénykönyv reformjáról. Emberséges, derék, megnyugtató munka, mert nemcsak arra vall, hogy végre hivatalosan is elismerik a Csemegi-kódex avultságát, hanem az intézkedéseiben is teljesen alkalmazkodik a modern büntetőjogi felfogáshoz. A kis torquemadaságokat), amelyek benne maradtak büntetőtörvényünkben, amennyire ez egy póttörvény keretében lehet, kiirtja, a kenyértolvajnak nem huzza le a bőrét, ellenben az emberkereskedésre az előbbinél jobban ránehezedik és végre-valahára behozza a feltételes elítélést.

Mindez bölcs és humánus intézkedés, amelyet nálam okosabb és hozzáértőbb emberek bizonyára jobban tudnak és fognak méltányolni. Most én csak egy dolgot szeretnék kiragadni ebből a büntető-novellából, azt is csak azért, hogy annak a révén kanyarodhassak rá mai témámra. Ez a valami: a kenyérlopás.

Imé, Günther javaslata szerint nemsokára Magyarországon is büntetőjogi igazság lesz, hogy a lopás fogalma nem szorítható egy czimszó alá a kriminalisztika lexikonába. Csodálatos, de egészen emberi dolog, hogy az első törvénykönyv megalkotása óta évezredeknek

kellett elmulni, amíg a világ rájött arra az egyszerű igazságra, hogy aki kenyeret vagy tüzelőfát lop, az nem pont olyan gazember, mint aki aranylánczot vagy bankót lop. S azért nem is egyformán kell őket büntetni.

Laikus észszel én ezt az igazságot hajlandó volnék még annyira is kiszélesíteni, hogy a kenyérnek vagy más életszükségletnek a lopása adott esetekben ne is legyen büntethető, mert nem gonosz szándékból történik, hanem jogos önvédelemből. Nincs meg benne a haszonlesés, csak az életlehetőség keresése, ezért nemcsak hogy nem diffamáló, de még nem is büntethető. Ennyire azonban nem megy el a világ, azt hiszem, egyetlen büntetőtörvénye sem és a jogászok bizonyára jobban tudják, hogy miért nem.

De annyi bizonyos, hogy immár a kenyér ki van véve a tolvajság objektumainak rendes sorából, külön helyet kapott, olyant, amilyent az emberség és az emberszeretet parancsol.

Már most fordítsuk meg az érmet. Ha az, aki kenyeret lop, nemcsak fokozatban, hanem minőségben is sokkal kisebb gonoszságot cselekszik, mint az, aki aranyat lopott, akkor ebből a büntető jogtudomány szerint nem tudom mi következik, de parasztlogika szerint szentücsce az következik, hogy aki kenyeret hamisit, az képtelenül nagyobb gazember, mint aki aranyat hamisit. És a kettőjük büntetése között matematikusan ugyanazt az arányt kell felállítani megfordítva, mint ami van az ékszeroltvaj és a kenyértolvaj büntetése között.

Ez egészen világos és egészen nyilvánvaló dolog. Tehát természetes, hogy az ugynevezett igazságszolgáltatásban nem így történik. Mert ha nekem az aranyműves hamis gyémántot vagy hamis aranyat ad el, az csalás, amiért börtönbüntetés jár, de ha a pék gipszből öntött kenyérrel traktál, vagy a milimári szappanhabbal gondoskodik a családom testi jóvoltáról: az kihágás, amit pénzbüntetés torol meg és csak valami irtózatossan megátalkodott esetben elzárás.

Most menjünk tovább. Még nem is volt igazam, amikor az előbb a büntetések matematikai arányáról beszéltem. Mert az ötvös, ha svindler, csak a feleslegben károsít meg, az élelemhamisító pedig nemcsak hogy a legszükségesebb garasaimat csalja el, hanem a mellett még az egészségemre, az életemre is tör. Tehát, ha előre megfontolt szándékkal cselekszik, — és ki csal véletlenül? — akkor ahhoz a büntetőhatárhoz közeledik, ahonnan már látható az akasztófa.

Ez, azt hiszem, szintén nehezen elvitatható dolog. Éppen azért, mindig megáll egy kicsit az eszem, amikor a lapokban olvasom az élet két fehér forrásának, a tejnek és a lisztnek hamisítóira kirótt büntetéseket. Az elmúlt héten a főváros közigazgatási bizottsága egyetlen napon huszonnégy, mondd két tuczat élelemhamisítóra rótt ki büntetést.

Igazán csak hozzávetően lehet itt számítani, de meg vagyok győződve, hogy ennek a huszonnégy gazembernek a lelkén ott szárad legalább ötven, a hamis tejtől bélhurutban vagy táplálatlanságban elhunyt csecsemő élete, legalább kétezer olyan életév, amivel megkuritották azoknak az életét, akik biztak bennük és legalább huszonnégyezer, betegség miatt kárbavesztett munkanap. Mi ellenértéket vesz meg ezért az irtózatossá kárért a bőrükön a törvény? Összeadtam mind a huszonnégynek a büntetését, és kijött summa summarum: 38 napi elzárás és 3615 korona pénzbüntetés. Tehát körülbelül két, erős felháborodásban elkövetett becsületsértésnek a törvényes ellenértéke.

(N. B. Ez a becsületsértés is jó fiu. Mert a becsületet, ha nincs, talán meg lehet sérteni, de akkor mit védelmezett meg a törvény? Ha megvan, akkor még a Herkó páter sem tudja megsérteni.)

Harmincznyolcz napi legkönnyebb fogsággal tehát és ezernyolczszáz pengő forinttal jut egy huszonnégyfejű camorra továbbra is ahhoz a lehetőséghez, hogy hamisítson és hogy igen hamar behozza újra azt az ezernyolczszáz forintot. Legfeljebb még száz csecsemőt kell neki a másvilágra küldeni és máris a pénzénél van.

Eddig tart a dolog. Mert én az elmondottakból nem fogok semmiféle konzekvenciát levonni. Inkább elmondok egy dolgot, amit valami történelmi könyvben olvastam. Ez is csak annyi, hogy a középkorban Németország egyes városaiban az volt a szokás, hogy az olyan péket, aki a szokottnál kisebb zsömlét sütött, a fülénél fogva odaszegezték a boltja ajtajához, mint a bőregeret. Pedig csak kisebbet adott, de legalább zsömlét adott.

Nem nagyon és nem mindig kívánom vissza a középkort, pékfülekem sem akarok enni, de nem tudom, volna-e valakinek kifogása az ellen, ha a hamisítónak a boltja ajtajára, vagy a tejeskocsijára, vagy akár a háta közepére odaszegeznék, vagy odaragasztanák azt az ítéletet, amelyik megmondja róla, hogy ételhamisító. Szép nagy, verébfajnyi betűkkel irt, olvasható ítéletet.

Cholnoky Viktor.

Egy pesszimista így panaszkodott: minden új tapasztalás után azt veszem észre, hogy eddig optimista voltam.

*

Az unalom jobban fárasztja az elmét, mint a legmélyebb beszéd.

Ringató.

Ringasd, tenger, ringasd a bárkám lágyan,
Mormolva halkan altató dalod;
De jól vigyázz, mert én a ringatások
Elkényeztetett gyermeke vagyok.

— Egykor nekem a bölcső volt a bárkám,
Szobám a tenger; s hőszin pelyhes párnám
Puhább volt akkor, mint most a habod.
Dal zümmögött halkan a kis szobában...
Ringass, tenger, ha nem is olyan lágyan:
Engem hajdan az anyám ringatott...

Hőszin párnák ti, oh hová levétek!
S hová ment az, ki akkor ringatott:
De én bölcsőmből valamit elhoztam,
S aki elment, valamit itthagytam.
Mert hogy árván maradtam a világon,
Dal lett a bölcsőm, anyám ábrándos álom;
A ringatásuk gyógyító, csodás,
Ugy tetszik néha: rózságy az ágyam...
Ringass, tenger, ha nem is olyan lágyan,
Mint a dalok, s miként az álmodás.

S tán nem hazugság mind, de mind az álom,
Csak megsejtése a távol jövőnek,
És azt a lányt egyszer tán megtalálom,
Kit álmaim most glóriába szönek.
Elringat majd keblének hullámlása,
Bölcsődalom lesz szeme pillantása,
Mig ajakán egy mosolyát lesem,
Kezem bárka lesz hullámlzó hajában...
— Ringass, tenger, ha nem is olyan lágyan,
Mint ahogy ringat majd a kedvesem.

S ha így foly le, mint eddig, életem,
S virágtalan lep hava meg a kornak:
Jövel úgy, Mámor, szétzilált haju,
Izzószemű leánya te a bornak.
Szemed tűzén az éjben is fény támad,
A pusztá földön te vetsz pelyhes ágyat,
Adsz fényt, szint, álmod, vágyat, hogyha kell,
S ha látni fáj, szemünk befogod lágyan.
Ringass, tenger; engem az utca-sárban
Egykor talán a mámor ringat el.

— Gyászfátyolt huz az est a láthatárra...
Halotti dalt kinek zengtek, habok?
Ugy fekszem itt elnyulva bárkám mélyén,
Mint koporsóban fekszik a halott.
Halál, minden bajunknak írt adója,
Te ringatók legnagyobb ringatója,
Kinél álmod minden ember talál,
Fátylad lebben a kékes esthomályban...
— Ringass, tenger, ringasd a bárkám lágyan,
Mig majd végkép elringat a halál...

Nagy Zoltán.

A rózsza és a muskátli.

Irtta: KRÚDY GYULA.

Már nem igen tudnám megmondani, hogy szobor-leleplezés vagy más ünnepies czéczó volt az, ami néhány esztendő előtt X. városba vitt, elég az hozzá: bár senkit sem ismertem a városban, rövid néhány óra leforgása alatt annyi ismerősöm volt, mintha születésem óta a városban laktam volna. A város azon kedélyes, jókedvű, szegény és megelégedett felvidéki városkák közé tartozott, amelyek — fájdalom! — lassan csupán az emlékekben fognak élni. A [vasut, a civilizációval járó megélhetési gondok és a környéken s a városban elszaporodó takarékpénztárak és bankok kiölik az emberekből a kedélyt és gondtalan jókedvet... De abban az időben X-ben az asszonyok még otthon varrták csinos ruháikat és a férfiaknak egyetlen ambíciójuk a szenátorság volt, amelyet majdnem a városka közéletében betöltöttek. A »polgárnagy« ünnepélyes alkalmakkor egy régi mivű vasláncot hordott a nyakában. Manapság — úgy hallom — ez a vaslánc is már ezüstből van.

Mikor én X-ben jártam, a lánc még vasból volt és a napokig tartó dinom-dánomhoz az ételeket a város uriaszonyai főzték és az uri kisasszonyok szolgálták fel. A bányász-zenekar csupán hordó-söröket kapott honorárium gyanánt és ezért reggelig fújták a régi-módi valczereket. A »polgárnagy« nagyságos uraimnak nevezte a pesti riportereket és velük kalaplevéve beszélt. Egy csuf, vörös újságíró szerelmet vallott a városka minden valamirevaló hölgyének, sőt egynémelyikkel később hónapokig levelezett.

De térjünk vissza a czéczóra, amely olyan kedélyes volt, mint egy falusi disznótor. Ebéd után az asszonyok, lányok leoldották a fehér köténykét és alkonyatig tánczoltak, amíg a vacsorafőzéshez nem kellett látni. Vacsora után aztán reggelig, a korhelyevesig tartott a táncz. És senki sem csodálkozott azon, hogy másnap délben ismét ott voltak ugyanazok a hölgyek, frissen, mosolyogva, jókedvűen, mintha hónapokig pihentek volna.

A Komlóban, a Bányászkerthben, az ódon város-háza tanácstermében, a polgárnagy szőlőjében. (amit csupán azért neveztek szőlőnek, mert a városon kívül volt), sőt a vasuti állomáson rendezett mulatságokban feltűnt előttem egy hófehérhaju, kis termetű, finom mosolyú öreg asszonyka, akiről bizvást el lehetne mondani, hogy olyan szép volt, mint a régi francia királyok kedvesei voltak öregkorukban. Fürgén, frissen, jókedvűen mulatott reggelig, sőt a polgárnagygyal négyest is tánczolt. A hölgyek, urak mélységes tisztelettel, szinte hódolattal vették körül »Léni nénit« és a polgárnagy vőlegény korában sem ügyelhetett jobban a quadrille figuráira, mint midőn Léni nénival tánczolt. Az öreg asszonyka bájos fejbiccentéssel fogadta az udvarlásokat, bár egyébként minden mozdulatán meg-látszott, hogy egész életében ahhoz szokott, hogy szép legyen és neki hódoljanak.

A dinom-dánom második napján érdekelní kezdett a fáradhatatlan öreg asszonyka. Körülnéztem, vajjon kitől kérhetnék felvilágosítást. Abban a pillanatban mellettem termett Poharászky György és szolgálatkészen megkérdezte:

— Parancsol talán valamit?

Azt hiszem, a Poharászkyak fajtája is nagyon megfogyatkozott a civilizáció terjedésével. A mi Poharászkyunk jómódu öreg férfiú volt, aki talán csupán azért nem házasodott, hogy mindig a köznek,

mindenkinek szolgálatára lehessen. Négy állomással előreutazott a fővárosi vendégek' elé, gondoskodott szállásukról, mulattatásukról, talán még erszényét is felajánlotta volna, ha erre szükség van. Egyébként semmiféle hivatala nem volt... Azaz hogy volt, hogyne lett volna!!

Ő reprezentált mindig a városáért, rendezte a jótékony bálakat a tüzoltóknak és az árváknak. És ha köszönettel közeledtek hozzá, szerényen elhárította magáról az érdemet.

— Szót sem érdemel, — felelte éppen a polgárnagy felköszöntőjére — ugysem tudnék egyebet csinálni. Megölne az unalom! — mondta és egészséges piros arczán naiv mosoly terült szét.

Amint megkérdeztem tőle, hogy ki ez a vidám öreg hölgyecske, arca csodálkozást, meglepetést fejezett ki.

— Ah, ön nem ismeri városunk egyetlen országos nevezetességét?... Nem, nem hihetem, ön csak tréfál velem, jámbor öreg emberrel. Hisz annak a hölgynek az arczképe számtalanszor megjelent a képes lapokban, ismeri minden hazafias magyar ember. Rozványiné ő, a vértanu-özvegye... De ha az egykori férje révén nem volna is elsőrangú nevezetesség, híres volna Rozványiné mint honleány, aki az elnyomatás sötét éveiben különös szolgálatokat tett hazájának. Ő volt a bujdosó Petőfi szerelme...

— Hogyan?! — kiáltottam fel. — A bujdosó Petőfié?

Poharászky szeliden intett.

— No, nem az igazié, hisz Petőfi sohasem bujdosott. De az ál-Petőfi szerelme volt. Utóvégre az mindegy.

Letelepedtünk egy sarokasztalhoz és Poharászky széles gesztusok kíséretében mondta el a vértanu özvegyének történetét.

— Előre kell bocsátani, hogy Rozványiné, született Oláh Flóra már leánykorában is azon kisasszonyok közé tartozott, akiknek kegyéért a fél ország ifjúsága versenyzett. A régi füredi bálók annáleseiben az Oláh Flóra neve dicsőség koszorújába van feljegyezve és számos, jó családból való fiatal ember puffantotta magát agyon, mert a szép Flóra nem hallgatta meg. Már ebben az időben is áldozott Flóra a hazaszeretet oltárán. Az Iparbálon olyan ruhában jelent meg, amely ruhából nemcsak gyönyörű karja, de alabástrom háta is kilátszott. A nevezetes báli ruháról hetekkel azelőtt beszéltek az egész országban és ennek köszönhető, hogy a bál olyan fényesen sikerült. Később ugyancsak az ország szépsége volt az, aki a védegyesület javára szájon hagyta magát csókolni egy dús gazdag külföldi magnástól. Az a csók nehéz pénzt hozott a védegyesületnek. És a szép Flóra ezután is meg hagyta magát csókolni, ha az a hazafias célokra pénzt jövedelmezett. A nagy Széchenyi mondotta róla, hogy bár sok olyan honleányunk volna, mint Oláh Flóra.

Poharászky diadalmas pillantást vetett az öreg asszonyka felé, aki ebben a perczben éppen a vörös újságíró felé hajolt, mialatt az emlékkönyvébe sorokat irt. Majd bájos mosolylyal mondott köszönetet és még mindig fényes, gyermeteg kifejezésű szemével hosszasan nézett a vörös donjuanra.

— Ilyen leány volt Rozványiné — folytatta lelkesen Poharászky és ábrándosan nézett szivarja füstjébe. — Erényeit, kiválóságait később is megtartotta. A szabadságharcz kitörésekor habozás nélkül elhagyta a csendes szülői otthont. Csak ilyen kiváló lélekben fogamzik meg a gondolat, amelyet Flóra végrehajtott. Markotányosnó lett a honvédseregben és csatáról-

csatára követte a hős fiukat. A legenda szerint egyszer-másszor maga is fegyvert ragadott, de ez nem egészen bizonyos. Azt azonban följegyezték a historikusok, hogy jeles kémszolgálatokat teljesített. Hiába, a szép leánynak még az ellenséges vezérek sem tudtak ellentállani és Flóra kicsalta tőlük titkaikat, terveiket. Egyszer kínos megaláztatást is szenvedett. Egy morózus, vén osztrák generális megseprőztette és haját levágatta. Sőt még a vén Bem apó is számüzte táborából, mint kellemetlen idegent, de hát ezek a vén generálisok nem ismerték Oláh Flóra kiválóságait. Bezzeg a gavallér Klapka Komárom várában szívesen látta az ország szépségét, vitézi érdemrenddel tüntette ki, mert Flóra ott tánczolt a honvédtisztekkel a vár sánczain, mialatt az ostromló sereg gránátjai röpködtek feje felett. Nemde, vitéz teremtés volt?

Bólintottam, igazat adtam Poharánszkyknak, hogy az öreg asszonyka valóban vitéz és csinos teremtés lehetett fiatal korában, hisz még most sem valami nagyon ijedős, pedig amint innen észreveszem, a vörös ujságíró cinikusan nagy szentelenségeket mondhat neki, amiért gyakran kap a legyezővel a kezére.

— És aztán tovább? — kérdeztem.

— Nos, — folytatta Poharánszky — egy daliás kapitány, Rozványi Sándor szolgált akkor Komárom várában. Amilyen vitéz volt a kapitány a csatamezőn, olyan könnyelmű volt békés napokban. Szerencsétlenségére egy napon elkártyázta a helyőrség pénzét és már azon gondolkozott, hogy vagy megszökik vagy fejbőlövi magát, amikor egy barátja mentő-ideával lépett elébe.

— Rajtad senki más nem segíthet, mint az ország szépe — mondotta a barát. — Klapka az ő kedvéért mindent megtesz. Neked is megbocsát.

Rozványi kapitánynak nem volt sok ideje a gondolkozásra. Diszbe öltözött és megkérte a Flóra kezét. És az ország szépsége, aki annyi jeles gavallért utasított vissza, neje lett az egyszerű kapitánynak, mert az bajban volt. Még a férjhezmenésével is használt a hazának, megmentett számára egy derék, vitéz férfit.

— Tehát a kapitányt nem csukták el az elsikkasztott pénzért?

— Dehogyan is. A nagylelkű Klapka megbocsátott, sőt vitézségi érdemkeresztet tüntette ki. Utóvégre nem lehet egy derék embernek az életét tönkretenni egyetlen ballépésért. Flóra mindent elvégzett, mert csak nem viselhette egy megbélyegzett ember nevét?

(Ebben igazat kellett adnom Poharánszkyknak, csak azt nem értettem egészen, hogy miért ment férjhez Flóra a már beestelen emberhez?)

Poharánszky bort és vizet öntött a poharakba és mosolyogva szólt:

— Mielőtt továbbmennénk, igyunk a kiváló honleány egészségére. Mert csak most jön a java. A vár kapitulációja után nyoma veszett Rozványinak. Ellen-ség fogságába került vagy külföldre menekült, senki sem tudta megmondani. A felesége már özvegyi fátyvolt öltött, amint városunkba visszatért és kijelentette, hogy egész életét férje kultuszának fogja rendelni. De nem zárkózott el a hazafias dolgok elől sem és ugyan- ezért házában mindig nyitott ajtóra találtak a bujdosók, menekültek. Nem volt olyan idő, hogy házában ne rejtegetett volna egy-két fiatal honvédet, akiktől sirva bucsuzott, amidőn azok vándorutjokra keltek a veszedelmekkel teli ismeretlenbe. Ugyanekkor hire támadt, hogy Petőfi a környéken bujdosik. Lázban volt az egész város és Rozványiné, az ország szépsége, vállalkozott arra, hogy felkeresi az ország költőjét. Nem is lehetett az másképpen, hogy az ország legnagyobb költőjét,

akit elhagyott feleség, szerencse, a legszebb asszony keresse fel és vigasztalja meg. Hetekig kutatott Rozványiné a környéken, amíg egy csósz kunyhójában megtalálta a költőt. A költő — mesélte később a szép asszony — éppen verseket irt és verseiben a hazát nagy H-val irta. »Akarsz-e Juliskám lenni?« — kérdezte a költő, akit a baj és nyomoruság megőszített, lerongyolt. »Akarok!« — felelte a jeles asszony habozás nélkül. Házába vezette a költőt és ezután sokat szenvedett. A költő, ha bort ivott, mindig megverte a háznépet és nem kimélte ilyenkor Juliskáját sem. Egy napon aztán eltűnt a háztól, miután magával vitte a családi ezüstöt. De Rozványinének eszébe sem jutott haragudni ezért a költőre. »Szép álmom volt, — mondta — kár, hogy már vége van!« S a fiatal bujdosókat ezután is rejtegette házában, míg az öregeket, akik bizonyos kényelmet követelnek, messze eső tanyáján helyezte el.

— Így élt a nevezetes honleány esztendőig, — folytatta Poharánszky nagyot sóhajtva — és ezen idő alatt sohasem kapott hirt uráról. Üldöztetésekben, bántalmakban is volt része, de a bajtól mindig kimenekült. Hiába, a kegyetlen császári hatóság sem tudott ellentállani az ország legszebb asszonyának. Szecska, aki a mi vidékünkön kerületi főnök volt, maga is szerelmes verseket irogatott a szép asszonyhoz és éppen Szecska urral történt meg, hogy betoppanva az asszony házához, ott mulató honvédekre talált. A szép asszony mint rokonait mutatta be a bujdosókat és az egyébként szigorú főnök nem verette vasra Rozványiné rokonait.

A nehéz esztendők is elmultak, derült az égboltozat és egy napon beállított a rég elveszettnek hitt Rozványi kapitány. Tíz esztendőig raboskodott Olmützben és sirva fakadt boldogságában, amikor feleségét megtalálta.

— Drága angyalom, — kiáltott fel — én azt hittem, hogy te már régen elfelejtettél engem és másnak a felesége vagy.

Rozványiné szomorúan felelt:

— Ön félreismert engem, uram, ha csak egy percig is arra gondolt, hogy én a szabadsághóstit el tudom felejteni.

A várost kivilágítottuk és Rozványi kapitány még sokáig beszélt olmützi élményeiről. Néhány év előtt meghalt, azóta özvegyét éri az a tisztelet és közbecsülés is, amit férje élvezett...

Poharánszky elhallgatott és várakozólag függésztette rám a szemét.

— Nemde különös történet? — kérdezte meghatott hangon. — És még vannak emberek, akik a nőt léhának, gyengének, akaratnélkülinek tartják. Lehet, én nem nagyon ismerem a nőket, hogy a nők többsége gyönge, de aztán aki kivétel közöttük, az keményebb, fényesebb, értékesebb a gyémántnál.

Beleegyezőleg bólintottam és vidáman néztem az öreg hölgyet, aki mosolyogva kaczerkódott fiatal és öreg urakkal.

*

Másnap a Poharánszky társaságában sétát tettünk a városban. Az öreg százesztendő házak közül egy helyen kaczerán, virágosan, fehérén villant ki egy pirosfedelű kertilak. Poharánszky karomra tette a kezét:

— Ez a vértanu özvegyének a háza.

Amikor a ház közelébe értünk, a verandán egy fehérfőkötős, szelid arcú matrónát pillantottunk meg, aki csendesen kötögetett a vadszőlő-lévelek mögött, mintha már száz esztendeje kötögetne azon az egy helyen.

— A Rozványiné huga! — mondta halkan Poharánszky.

Mikor elhaladtunk a ház előtt, így szólott:

— Érdekes, hogy milyen óriási különbség van két testvér között. Berta néni — ez a Rozványiné hugának a neve — nem tudott sohasem felemelkedni arra a magaslatra, ahol néneje van. Mert nem viselte magát jól életében. Az ő férje is szabadságharcos volt és eltűnt ő is a harcok után. Halottnak mondták és Berta néni nem tudta férje kultuszának szentelni életét. Férjhezment időközben és ebből nagy kellemetlenség kerekedett, amikor halottnak vélt férje egyszerre hazaérkezett. Berta néni szegyenletében azóta nem mer kilépni az utcára, kerüli az embereket... No, mert az emberek sem tudják megbocsátani neki, hogy olyan helytelenül viselte magát. Nem tudott felemelkedni arra a magaslatra, ahol a néneje volt. S ezért szenvedni kell neki.

— Így van ez az asszonyok között. Az egyik asszony nemesített, üvegházi rózsa, a másik közönséges muskátli.

Délután elutaztam a városkából és még sokáig gondolkoztam a két asszonyról.

Krónika II.

Chria a becsületes munkáról.

— július 12.

Stolnicki Aladár jó családból származott, a gimnáziumban jelesen érettségizett, több nyelven beszélt és a becsületes iparos munkáját érdeme szerint nagyra becsülte. Mindennek a birtokában azonban nem foglalkozott szociológiával, hanem huszártisztnek ment, s amikor belátta, hogy rosszul választott, még mindig fűtyült a *schöngeistlerei*-re és nem lett se cigányprimás, se regényíró, hanem hentesinas. Közben pedig nem követett el se menthető, se megbocsátható dolgokat, még csak adósságot se csinált, s a hetykén csörgő kardot a komoly taglóval cserélvén föl, az aranyos kardbojtot olyan tisztán adta vissza a legfelsőbb hadurnak, ahogyan egy kétségtelenül boldog napon megkapta.

Huszártisztnek lenni jó és uri dolog, hentesinasnak lenni ellenben alantas és keserves sor, — s ez bizonynyal nagyon igazságtalanul van így, mert a hentesinas hasznos és nélkülözhetetlen szerepet tölt be a társadalomban, a huszártiszt ellenben olyanformát, mint egy *altwiën* porcellánbaba a polgári szalónokban. Régimódi izlésű embereknek tetszik, de általában csak arravaló, hogy nagy házi veszedelmek támadjanak, ha vigyázatlanságból baja esik. Szóval, noha a huszártiszt kényes és az értékénél jóval többbe kerülő játéka a társadalomnak, a hentesinas pedig szükséges és komoly gépezet: mindazonáltal a társadalom, eredendő igazságtalanságánál fogva, lényegesen különb sorsot juttat a huszártisztnek. Így állván a dolgok, világos, hogy huszártisztnek az megy, aki teheti, hentesinas pedig az lesz, akinek muszáj.

Ez világos, mint a nap; — Stolnicki Aladár pedig otthagyja az uri életet, ahonnan senki se kergette, és felnőtt, uraságot próbált ember korában olyan sorsot választ, amivel kisgyerek korában fenyegette az apja, ha nem akart tanulni. A tette nyomában természetesen szenzáció támad, még pedig a hasonlóknál jóval őszintébb és intelligensebb szenzáció, mert a rendkívüli cselekedetben sem a szokásos muszáj-háttér, sem pedig romantikus előtér nem látható; az állásában tudniillik semmi se ingatta meg, az új foglalkozása felé pedig nem csábították a művészi életpálya ábrándjai. — Aki a költőt meg akarja érteni, annak el kell fáradni a helyszínére, — mondja a német klasszikus, az *our own*-ok tömege tehát fölkeresté a nevezetes hentesinast és »beszélgetést folytatott vele«. A beszélgetésben aztán kisült, hogy Stolnicki Aladár józan megfontolás alapján cselekedett. Hogy a huszártiszt jó sorsot fenéig üritse, ahhoz nem volt elég vagyona, hogy ellenben belássa az adósságcsinálás veszedelmes voltát, ahhoz volt elég esze, s hogy ennek a beismerésnek az értelmében határozottan cselekedni tudjon, ahhoz volt elég akarata. Egyébiránt pedig nem a hentesinas csábította, hanem a tiszt polgári munkával egybekötött vagyonszerzés; amire a hentesi pályán egynémely dolgoznál fogva kilátása van: ez az egész.

Ez a beszéd olyan okos és szimpatikus, hogy az ember szinte nem is érti: hát akkor minek ette meg a békát és lett ilyen ember léte felnőtt és lematurlált korában huszártiszt? . . . De Proudhomme ur azt tartja, hogy ez a tévedés most már helyre van ütve, és olvasván lapjában a huszártiszt élet cél, haszon és komolyság nélkül való voltáról szóló elmés és komoly cikkeket: pontos koczkákra osztott kis lelke megtelik a tiszt hivatás, az embertársaink javára való komoly munkálkodás nagyszerűségével. Ezzel a felemelő tudattal írja tele hivatalában a rubrikákat, adja ki feleségének a konyhapénzt, a huszártiszteket pedig, és az összes haszon nélkül való csillogó exisztenciákat a sárgaföldig lenézi. Nagyon helyesen, mert Proudhomme ur csillogás, uraság és hívságos földi előnyök nélkül végzi szükséges, hasznos és nehéz munkáját, tehát illő, hogy a saját hasznosságának büszke öntudatával kárpótolja magát. És ez nemcsak morális elégtétel, hanem morális igazság is, mert a morál az, hogy az ember a kényeszségeket és a lehetetlenségeket elvi magaslatra emeli.

Proudhomme urnak azonban ez egyszer igaza van: ez a dolog nem is fenéig tréfa, és az *igazi*, okos, tudományos és szociális etika szerint is úgy van, hogy a legszürkébb produktív munka is elérhetetlen magasságban van a dologtalan csillogás fölött; tehát a magasabb rang a hentesinast illeti meg, nem a huszártisztet. Hogy pedig a dolog mégis ellenkezőképpen áll, az minden kétségen kívül egyike a társadalom számos és óriási igazságtalanságainak.

Minden kétségen kívül, — s ezt én, hasznos, komoly és nehéz munkából élő civilizember teljes mértékben átérzem. A huszártiszt ellenben abszolute nem

érzi át, s ha nekem igazam van, amikor a földi javaknak más elosztását szeretném jobban, ő neki még sokkal alaposabb oka van, hogy a dolgok jelen állapotát ítélje rendben lévőnek. És csakugyan, igazságtalanság ide, igazságtalanság oda: én őszintén megvetem a léha élvezet-embereket, de még őszintébben cserélnék velük. Én tudom, hogy a munka nemes és megbecsülni való dolog, s ebben a tudatban nővén föl, alig hiszem, hogy istenigazában élvezni tudnám a komoly kötelességek nélkül való, napsugaras, léha életet. Hiába, én már ránevelkedtem a hasznosságra, a mindenféle kötelességek tudata annyira át- meg átjárt, hogy már nem is érzem a keserű izüket, hanem annál jobban tudom lenézve bár, de irigyelni a huszártisztet, aki sohase törődik azzal, hogy a közügynek mije fáj, ellenben természetesnek tartja, hogy őt ételből-italból, kényelemből, szerelemből és mindemből, amit élvezetnek tud, annyi illesse meg, amennyi csak belefér. Igaz, hogy az én életmódomból is fakad egy-egy olyan öröm, a miről a huszártiszt azt se sejti, hogy a világon van. De éppen, mert nem is sejti, nem irigyelheti tőlem; én ellenben nagyon jól sejtem, hogy egy léha kéjencz, egy szerelem-, ló- és ricsaj-ember sorsában mi az irigyelendő. Legelőször persze az, hogy tud ilyen lenni és sohase fáj a más dolgáért a feje.

Hej tisztos munka, tisztos munka... konvenziókkal megczukrozott keserű robot! Milyen édes a jól végzett munka gyönyörűsége, milyen boldogság az a tudat, hogy az ember hasznos. Milyen fölemelő dolog a nagy gondolatokban, megragadó művészetekben való gyönyörködés, milyen büszke érzés az, hogy az ember produkál és amit produkál, azt megbecsülik. És milyen czukrosvíz mindez az intellektuális nirvána gyönyörűségéhez képest, amelyben csak annyit tud az ember a világról, hogy az ragyogó nappalokból, mámoros éjszakákból, kéjes izgalmakból és üdítő lustálkodásokból áll, s hogy ennek az egész kacsalábon forgó világnak ő maga az egyetlen jogos és valóságos középpontja.

... Hiszen jól tudom én, kérem szépen, hogy alávaló tuzás, amit a huszártisztekről irtam. Tudom, hogy a huszártiszt élet se fenékig vitézkötés, a huszártiszt pedig általánosságban a proletárság határán álló kishivatalnok, aki rubrikákat tölt ki a svadronirodában, faragatlan regrutákkal vesződik napéstig és hü látogatója a lenézésre kiválasztott népből származó *uzsábácsik*nak. Mikor pedig ebben kifáradt, akkor a ráneheződő öröklött babonánál fogva délczegnek, ragyogónak, hódítónak és előkelőnek kénytelen lenni a rogyásig, a belebetegedésig, — a diurnistaságig. Dehogy is irigykedem én, egészséges, diplomás, munkában örömet találó, tudományt, művészetet élvezni tudó intelligens ember egy konkrét huszártisztre, dehogy is! Csak éppen hogy nagyon megfeküdte a gyomromat a tisztos polgári munkáról és a huszártiszt foglalkozás gondtalan voltáról szóló számos hipokrizis, ami a Stolnicki Aladár esete alkalmából szerte elhangzott.

Kétségtelen azért, hogy huszártisztnak lenni, ha nem is csupa kéj, de mindenképpen fölötte közhaszon-

talán foglalkozás. Ennélfogva mi, hasznos tagjai a társadalomnak, jól tesszük, ha — nem cserélhetvén velük — bensőnkben alaposan lenézzük őket. Annyival is inkább, mert bizonyos, hogy ők is szívből lenéznek minket, még pedig jóval alaposabban, — mert sokkal inkább ráérnek.

Florestan.

A malom.

Vad rengeteg tövében elhagyottan
— A város zaja nem hat el oda —
Áll a malom, vihartól megkopottan,
Mint egy százszemű óriás csoda.

Fakó kéménye daczczal néz az égnek,
Bősz melódiáit elkapja a szél.
Dölyfős czézárak, nektek szól az ének,
A kémény kürtje hozzátok beszél.

Hallgassátok csak, mint harsogja büszkén:
„Uj hajnal virrad, uj élet fogamzik,
Uj világ épül a régiek üszkén.“

A kemény szózat mérföldekig hangzik.
Reszket belé a végtelen azur.
„Nem te Czézár, én leszek ott az ur!“

Faragó József.

A 672. éj meséje.

Irtá: HUGO VON HOFMANNSTHAL.

I.

Egy kereskedő fia, ifju és igen szép ember, akinek sem apja, sem anyja nem volt már, betöltvén huszonötödik esztendejét, megunta a társaságos és vendéglátó életet. Házának csaknem valamennyi szobáját elzárta, szolgálait és szolgálónőit elbocsájtotta, négynek kivételével, akiknek ragaszkodása és személye kedves volt szemében. Mert barátjaihoz sem kötötte sok, és mert egyetlen asszony szépsége sem babonázta meg úgy, hogy kívánatosnak, vagy csak elviselhetőnek tartotta volna azt, hogy állandóan körötte legyen, meg lehetően egyedülvaló életbe élte magát, és kedélyállapotának látszólag ez felelt meg legjobban.

De nem volt embergyűlölő.

Sőt szívesen sétált az utcákon és a nyilvános kertekben és megfigyelte az emberek arczát. Teste ápolását sem hanyagolta el, szép keze gondozását, lakása csinosítását sem. Szőnyegeinek, szöveteinek, selymeinek, faragott és kirakott falainak, csillárainak, ércmelenczéinek, üveg- és agyagedényeinek szépsége annyira jelentőséggel teljes lett előtte, hogy ezt azelőtt sohasem hitte volna. Lassan-lassan megnyíltak a szemei és látta, hogy a világ minden formája és színe hogyan él edényeiben. Fölismerte az egymásba fonódó ékítőményekben a világ összekuszált szépségeinek elvarázsolt képmását.

Megtalálta az állatok alakját és a virágok alakját és a virágok átmenetét az állatokba; a delfineket, az oroszlánokat, a tulipánokat, a gyöngyöket és az akantuszot; megtalálta a küzdelmet az oszlop terhe és a szilárd alap ellentállása között és a víznek törekvését fölfelé, majd ismét lefelé; megtalálta a mozgás boldogságát és a nyugalom magasztosságát, a tánczot és a halált; megtalálta a virágok és levelek színét, a vadállatok bőrének és a népek arcának színét, a drágakövek színét, a viharzó és a nyugton fénylő tengernek színét; és megtalálta a holdat is és a csillagokat, a rejtelmes gömböt és a titokzatos gyűrűket és a szeráfimok reájuk nőtt szárnyait.

Sokáig mámoros volt ettől a nagy, mélyértelmű szépségtől, amely az ő birtoka volt és minden napja szebben és kevésbé üresen tellett el eme tárgyak közepett, amelyek már nem valának holtak és alacsonyok, hanem nagy örökséggé, minden nemzetiségek isteni munkájává lettek.

De mind e dolgok semmiségét épp úgy érezte, mint szépségüket; soha huzamosabb időre el nem hagyta a halál gondolata; gyakran kaczagó és lármázó emberek között, gyakran éjszaka, gyakran étkezés közben lepte meg.

De mert nem lappangott betegség a testében, ez a gondolat nem volt borzalmas, inkább valami ünneplés és pompázó volt benne s legerősebben akkor fogta el, ha nagy gondolatok elgondolásán, vagy ifjúságának és magányának szépségén megittasodott. Mert sokszor meritett a kereskedő fia nagy büszkeséget a tükörből, a költők verseiből, gazdagságából és okosságából, és a szomorú közmondások nem szorongatták a lelkét. Azt mondotta:

— Ahol meg kell halnod, oda elvisznek lábaid.

S úgy látta magát, mint egy vadászatot, ismeretlen erdőben eltévedt szép királyt, aki különös fák alatt idegenül csodás sorsának megy elébe. Azt mondotta:

— Ha a ház elkészül, jön a halál.

Es látta is, hogy' jön a halál át a négy szárnyas oroszlán hordozta lépcsőjén a palotának, az elkészült háznak, mely az élet bámulatos zsákmányával volt tele.

Ugy vélte, teljesen egyedül él, holott négy szolgálja kutyák gyanánt járt körötte, s noha keveset szólt hozzájuk, valamiképpen érezte, hogy azok állandóan arra gondolnak, miként szolgálhassanak minél jobban neki. S néha-néha el is gondolkozott felőlük.

A gazdasszonya öreg volt; ennek a gazdasszonynak a meghalt leánya a kereskedő fiának dajkája volt; többi gyermekei is meghaltak a gazdasszonynak. Nagyon csendes volt és az agg-kor hüvössége áradt fehér arczáról és fehér kezéről szerte. De a kereskedő fia szerette, mert a gazdasszony mindig ebben a házban élt, s mert az édesanyja hangjára és a saját gyermekkorára való emlékezés, melyet vágyakozva szeretett, körötte lebegett.

A gazdasszony ura engedelmével egy távoli nőrokonát is a házhoz vette, egy alig tizenöt éves leányt, aki nagyon zárkózott volt. A leány zord volt önmagával szemben, és a lelkét nehéz volt megérteni. Egyszer, haragos lelke sötét és hirtelen fölzudulásában egyik ablakból az udvarra vetette magát, gyermekteste azonban a véletlenül összehordott kertföldre zuhant, úgy hogy csak az egyik kulcsontja tört el, mert ott éppen egy kódarab állt ki a földből.

Mikor a leányt ágybafektették, a kereskedő fia saját orvosát küldte el hozzá; este azonban maga is elment, megnézni, hogy' érzi magát. A leány lehunyva tartotta szemét s az ifjuember először nézte meg jól és nyugodtan és elcsodálkozott arcának különös és

koravén szépsége fölött. Csak ajka volt igen keskeny és ebben volt valami nemszép és nyugtalanító.

A leány hirtelen fölnyitotta szemét; jeges, gonosz pillantással végigmérte, aztán dühösen egymásra szorított ajakkal, fájdalmát legyűrve, a fal felé fordult, úgy hogy megsebesült oldalára feküdt. Ebben a pillanatban halotthalvány arcza zöldesfehér lett, elájult és szinte holtan hengeredett vissza előbbi fekvésébe.

Mikor a leány meggyógyult, a kereskedő fia sokáig meg sem szólította, ha vele találkozott. Néhányszor megkérdezte az öreg asszonyt, hogy a leány talán nincs szivesen a házában, de az öreg mindig tagadó választ adott.

Egyetlen szolgálját, akiről elhatározta, hogy házában megtartja, akkor ismerte meg, amikor estebéden a perzsá király követénél volt a városban. Ez a szolga akkor olyan előékenyen és körültekintően szolgálta ki s egyszersmind oly magábavonultnak és szerénynek látszott, hogy a kereskedő fiának nagyobb kedve telt a szolga megfigyelésében, mint a többi vendég beszédének meghallgatásában.

Annál nagyobb volt öröme, amikor több hónappal utóbb ez a szolga hozzálépett az utcán s ugyanoly mély komolysággal, mint amaz estén, és minden tolokodás nélkül, üdvözölte és szolgálatát neki felajánlotta. A kereskedő fia azonnal fölismerte sötét, szederszinű arcán és jólneveltségén. Mindjárt fel is fogadta; két ifju szolgálját, aki még nála volt, elbocsátotta s azontul étkezés közben és egyébkor csak ezzel a komoly, tartózkodó emberrel szolgáltatta ki magát.

Ez az ember szinte sohasem vette igénybe azt az engedélyt, hogy a házat az esti órákban elhagyhatta. Különös ragaszkodást mutatott urához, akinek hajlandóságait és ellenszenveit hallgatva eltalálta, úgy hogy ura mindjobban megszerette őt.

Noha a kereskedő fiát étkezés közben csak ez a szolgálja szolgálta ki, a gyümölcsös és süteményes tálat egy nőcseléd hordta fel; egy fiatal leány, aki azonban két-három évvel mégis idősebb volt, mint a kislány. Ez a fiatal leány azok közé tartozott, akiket távolról, vagy, mint tánczosnőket, fáklyafénynél látva, alig tartanánk szépnek, mert így a vonások szépsége veszendőbe megy; de mert az ifjuember közelről és naponként látta, megragadták szemöldökének és ajakának utolérhetetlen szépsége; és gyönyörű testének rest, örömtelen mozdulatai számára valamely elzárt és csodákkal teli világ beszédei valának.

Mikor a városban a nyár heve tulságosan nagy lett és a házak hosszát fülledt forróság uszott és a sulyos, meleg teliholdas éjszakákon a szél fehér porfelhőket kergetett az üres utcákon, akkor a kereskedő fia, szolgálival, nyárilakába utazott, amely egy hegységben, szűk, sötét hegyekkel körülvett völgynek ölén feküdt. Sok ilyen nyaralóháza volt ott a gazdagoknak.

Mindkét oldalról vizesések zuhantak a szakadékokba és hüvösséget adtak.

A hold csaknem mindig a hegyek mögött lebegett, vagy nagy fehér felhők szálltak föl a fekete falak mögül, ünneplésesen megültek a biboros égen és eltűntek a másik oldalon. Itt élte a kereskedő fia a maga rendes életét, egy házban, amelynek fából való falain a kertek hüvös illata és a vizesések lehütötte levegő állandóan keresztül járt.

Délután, míg a nap a hegyek mögé nem hanyatlott, rendszeren kertjében ült és egy könyvet olvasott, melyben a múlt idők egyik nagy királyának tettei voltak följegyezve. Néha, mikor azt olvasta, hogy az ellenséges királyok lovasai miként fordítják vissza ordítva lovaikat, vagy harci szekereik, hogyan zuhan-

nak le hirtelen egy folyó meredek sziklapartjáról, abban kellett hagynia az olvasást, mert érezte, anélkül, hogy odatekintett volna, hogy négy szolgájának szeme reá tapad.

Fejét föl sem emelte és tudta, hogy őt nézik, s egyetlen szót sem szólnak, őt nézik, mindegyik másik szobából. Ennyire jól ismerte őket. Érezte, azok hogyan élnek, erősebben, áthatóbban érezte, mint ahogy a maga életét. Önmaga miatt néha könnyed szánalmat, vagy csodálatot érzett, de azok rejtelmes elfogódást okoztak lelkében.

Érezte, a lidércnyomás világosságával érezte, hogy a két öregebbik hogyan halad a maga életével a halál elébe; óráról-óra, feltarthatatlan lassu megmásulásával vonásaiknak, melyeket oly jól ösmert. S érezte, hogy a két fiatal leány hogyan él bele a sivár, örömtelen életbe. Mint valami rettenetes, felbredéskor elrepülő álomborzalma és halálos keserősége, úgy nehezedett tagjaira amazok életének sulya, amelyről ők mitsem sejtettek.

Néha föl kellett kelnie, hogy sétáljon egyet s ne hagyja legyőzni magát a vad félelem által. De míg lenézett a lábai előtt heverő világos kavicsra s teljes erejével arra akart figyelni, hogy a föld, fű és a szegfűk hűvös illata hogyan száll fel hozzá éles léleketekben, közben-közben elkeveredve a heliotróp langyos és túlságosan édes illatával, érezte szolgálinak szemét és csak rájuk kellett gondolnia. Fejét föl sem emelte és tudta, hogy az öreg asszony az ablakában ül, vértelen keze a naptól átfütött párkányon nyugszik s reámered lárvaszerű arcza, amely mindegyre rémitőbb menedékhelye szegélytelen feketé szemeknek, melyeknek fénye nem tudott kialudni. Fejét föl sem emelte és érezte, hogy szolgálja néhány percze eltávozott az ablaktól és egy szekrényben motoszkált; föl sem tekintett s titkos félelemmel várta azt a pillanatot, amelyben az ablakhoz visszatér.

Míg mind a két kezével liátraverte maga mögött a hajlékony ágakat, hogy a kert legelvadultabb részében elrejtőzzék és minden gondolatát odairányozta az ég szépségére, mely apró, fénylő nedves türkiszdarabokban ragyogott alá az ágak és a folyondárok sötét hálóján át, — vérén és eszmélkedésén csak az a tudat vett hatalmas erőt, hogy a két leány szemé feléje fordul; a nagyobbiké lustán, szomorúan, valami határozatlan, kínzó kívánsággal, a kisebbiké türelmetlen, majd gunyos figyelemmel, amely még jobban gyötörte.

Es soha úgy nem képzelte, hogy közvetlenül nézik őt, amint lehorgaszott fejjel köszál, vagy egy szegfű mellé letérdel, hogy háncscsal felkötözze, vagy mikor egy ág alá hajlik, hanem úgy érezte, mintha egész életét látnák, lelke legmélyét, titkos emberi tökéletlenségét.

Rémitő szorongás lepte meg, az élettől való menekülés lehetetlenségének halálos félelme. Annál, hogy állandóan megfigyelték, ijesztőbb volt, hogy arra kényszerítették, hogy meddő és annyira fárasztó módon önmagára gondoljon. S a kert sokkal kisebb volt, semhogy előlük elmenekülhetett volna. De ha egészen közel volt hozzájuk, annyira eltűnt félelme, hogy csaknem elfeledte az előbb történeteket. Ilyenkor meg tudta tenni, hogy egyáltalán rájuk se figyeljen vagy nyugodtan elnézze mozdulataikat, amiket már annyira ismert, hogy belőlük állandó, csaknem testi együttérzése áradt amazok életének.

A kis leány csak hébe-korba találkozott vele a lépcsőn vagy az előcsarnokban. A többi három azonban gyakran volt vele együtt, egy szobában. Egyszer a nagyobbik leányt meglátta egy ferdén függő tükör-

ben: egy magasabb mellékszobán ment át. A tükörben azonban a mélységből jött feléje. Lassan haladt, nagy erőfeszítéssel, de egészen egyenesen. Mindegyik karján egy sulyos, sovány, sötét bronzból való indiai istent hozott. A figurák kiczifrázott lábát tartotta pusztá tenyerén; csipőjétől a halántékaig értek ezek a sötét istennők és holt sulyukat az eleven, puha vállra támasztották; komor fejük, gonosz kigyószájukkal, három vad szemükkel homlokukban s a rejtelmes ékszerekkel hideg, kemény hajukban, ott mozgott a lélekző orca mellett és a lassu lépés üteme szerint érintette meg a szép két halántékat.

Voltaképpen azonban nem is úgy látszott, mintha az istennőket vinné sulyosan, innepélyesen, hanem a maga fejének szépségét, a nehéz, eleven, sötét aranyból való ékszerekkel, mint egy királynő a háboruban... A kereskedő fiát elragadta ez a nagy szépség, de ugyanakkor tudta, hogy számára mitsem jelentene, ha a leányt karjaiba ölelhétné. Általában tudta, hogy cselédjének szépsége őt csak vágyakozással, de nem megkívánással tölti el; úgy, hogy nem is nyugtatta rajta soká tekintetét, hanem kilépett a szobából, sőt az utcára ment ki s különös nyugtalansággal haladt tova a házak és kertek közt, a keskeny árnyékon.

Vége a folyó partjára jutott, ahol a kertészek és virágkereskedők látkak és sokáig keresett, ámbar tudta, hogy hiába keres, egy virágot, melynek alkata vagy illata, egy fűszert, amelynek ellibbenő lehellete egy pillanatra ugyanazt az édes gyönyörűséget teszi tulajdonává, amely a cselédlány szépségében lappangott s amely megzavarta és nyugtalanította.

Es míg teljességgel hasztalan kutatott vágyó szemmel a homályos üvegházakban és a szabadban a hosszú virágágyakon, melyek felett már szintén alkonyult, agya egyre ismételte, akaratlanul, sőt végre gyötörően és akarata ellenére a költőnek ezt a versét:

— A szekfű szárában, amely hajlongott, s az érett gabona illatában keltetted fel vágyamat; de mikor megtalálalak, nem te voltál, akit kerestelek, hanem lelked testvérei voltak...

II.

E napok egyikén történt, hogy levél érkezett, amely némiképpen nyugtalanította. A levélen nem volt aláírás. Határozatlan kifejezésekben azzal vádolta ennek a levélnek írója a kereskedő fiának szolgáját, hogy előbbi ura, a perzsa követ, házában valami undok bünt követett el. Az ismeretlen, úgy látszik, erősen gyűlölte ezt a szolgát és fenyegetéseket is fűzött leveléhez; a kereskedő fiával szemben is udvariatlan, csaknem durva hangot használt. De nem lehetett kitalálni, hogy milyen bűnről van szó és hogy a levél írója, a ki meg sem nevezte magát és semmit sem kért, mit akarhat ezzel az irással.

A kereskedő fia többször elolvasta a levelet és bevallotta magának, hogy annak a gondolatára, hogy szolgáját ilyen csufosan veszítse el, nagy félelmet érez. Mennél többet töprengett ezen, annál izgatottab lett, s annál kevésbé tudta elviselni azt a tudatot, hogy elveszítse akármelyikét is ezeknek az emberi teremtetéseknek, akikkel megszokás és egyéb titokzatos hatalmak révén teljességgel egybenőtt.

Föl és alá járkált és a haragos izgatottság annyira fölhevítette, hogy kabátját és övét a földre vetette és lábbal tiporta. Ugy érezte, mintha legtulajdonabb birtokát megsértették volna és kényszeríteni akarnák arra, hogy önmagából kimeneküljön s megtagadja, amit kedvel. Részvét fogta el maga iránt, s mint ilyen pilla-

natokban mindig, most is gyermeknek érezte magát. Már látta, hogyan tépik ki négy szolgáját a házból s úgy rémlett neki, mintha az egész életet kivinnék hangtalanul velük együtt, — valamennyi kinosan édes emlékét, valamennyi félig öntudatlan reményét, mindazt, ami kimondhatatlan, hogy valahova eldobják és ne is nézzenek rá, akár egy köteg tengeri hinárra és hasztra.

Először most értette meg, ami gyermekkorában haragra ingerelte, azt az aggodalmas szeretetet, melylyel atyja csüggött mindazon, amit szerzett, boltozott árucarnokainak kincsén, szorgoskodásának, keresésének szép és érzéstelen gyermekein, élete bizonytalanul legmélyebb vágyainak titokzatos szülőitein. Megértette, hogy a multnak ama nagy királya meghalt volna, ha elveszik tőle országait, amelyeken átvonult, s amelyeket leigázott a Kelet tengerétől a Nyugat tengeréig, s amelyekről úgy álmodozott, mintha uralkodnék fölöttük, holott azok valójában végtelenül nagyobbak voltak, semhogy neki hatalma lett volna rajtuk, és más adót nem is kapott tőlük, csak azt a gondolatot, hogy legyürte őket és ő is királyuk, nem más.

Elhatározta, hogy mindent megtesz, hogy ebben az ügyben, amely annyira nyugtalanította, nyugalmat szerezzen. Egy szót sem szólt szolgájának a levélről, hanem megindult és egyedül bement a városba. Ott előbb azt a házat akarta fölkeresni, melyben a perza király követe lakott, mert valami bizonytalan reményessége volt arra, hogy ott kiindulópontot talál.

De mikor a házhoz ért, késő délután volt már és senki sem volt otthon, sem a követ, sem ifju kísézőinek egyike sem. Csak a szakács és egy vén alsóbrangu irnok ültek a hüvös kapualjban. De ezek olyan rutak voltak, és annyira kurta, mogorva feleleteket adtak, hogy a kereskedő fia türelmetlenül hátat fordított nekik s elhatározta, hogy másnap, de alkalmasabb időben megy vissza.

Saját lakása azonban el volt zárva, mert a szolgája a városban nem volt, s így, mint egy idegennek, arra kellett gondolnia, hogy éjszakára szállást keressen magának. Kíváncsian, mint egy idegen, járt az ismerős utcákon át s végre annak a folyónak a partjára ért, amely ebben az évszakban csaknem egészen ki volt száradva. Onnan, gondolataiba mélyedve, egy keskeny utczába tévedt, ahol igen sok utcza leány lakott. Az utra nem sokat figyelve, jobbra fordult ékkor és egy halálosan csendes zsákutczába jutott, mely csaknem toronymagasságu, meredek lépcsővel végződött.

A lépcsőn megállt és visszanezett utjára.

Beláthatott a kis házak udvarára; itt-ott piros függönyök lógtak az ablakokon és csuf, poros virágok álltak rajtuk. A folyó széles, kiszáradt ágya halálosan szomorú volt. A kereskedő fia feljebb ment és olyan városrészbe jutott, melyről nem emlékezett, hogy valaha is látta volna. Mindamellet több kisebb utca keresztezése hirtelen álomszerűen ötlött szemébe.

Tovább ment és egy ékszerész boltjához jutott el. A bolt igen szegényes volt, illett a városnak ehhez a részéhez és kirakata olyan értéktelen ékszerekkel volt tele, aminőket zálogosoknál és orgazdáknál szoktak vásárolni. A kereskedő fia, aki értett a drágakövekhez, alighogy egyetlen félig-meddig szép követ talált közöttük.

Tekintete hirtelen egy régi divatu, vékony aranyból való ékszerre esett, amely berillél volt diszítve. Ez az ékszer valami módon az öreg asszonyra emlékeztette. Valószínű, hogy valamikor, amikor az asszony még fiatal volt, látott egy ehhez hasonlót nála. S úgy tetszett neki, hogy a sápadt, inkább melánchóliás kő

különösképpen illik a korához és az ábrázatához. És az ékszer régimódi foglalata épp oly szomorúnak látszott. A kereskedő fia tehát belépett az alacsony boltba, hogy az ékszer megvegye. Az ékszerész nagyon örvendett, hogy ilyen jól öltözött vevőt lát belépni és egy értékesebb követ is meg akart neki mutatni, amit azonban nem tett ki a kirakatba. Hogy udvarias legyen az öreg emberrel szemben, sok mindent meg hagyott magának mutatni, noha sem kedve nem volt egyebet venni, sem nem tudta volna magános életmódja mellett a megvett tárgyakat elajándékozni.

(Folytatása következik.)

Nagy Miklós.

Az egyik fiatal kollégám csodálkozva kiáltotta mellettem a Nagy Miklós öngyilkosságáról szóló riport olvasása közben: »Csak hatvanhét éves volt? Azt hittem, hogy legalább is kétszáz!« Pompásan jellemezte ez a megjegyzés a veterán szerkesztőt, aki nem egy klasszikusunkat emlegethette régi munkatársai gyanánt. A Frankenburg Adolfok és Pákh Albertek sorából való tipikus, régi szerkesztő volt: az utolsó ebből a sorból. Pályájának kezdete és legmozgalmasabb szakasza abba az időbe esett, amikor a régi irodalmi világ még nem tűnt el egészen s az új még csak alakulóban volt. Érdekes, mozgalmas irodalmi élet fejlődött ki körülötte s az íróknak sohasem volt hálásabb olvasóközönsége mint akkoriban. Egy-két novella, vers vagy egy tiz-huszosoros kritika országos hírűvé tehetett kezdő írókat is: nem csoda, ha szent borzalommal és áhitattal tekintettek a szerkesztőre, aki a kezében tartotta azt a mérleget, amelyiken a dicsőséget mérik: nesze neked ennyi, neked meg ennyi. Számos régebbi írónk visszaidézheti lelkébe azt a jelenetet, amikor szorongva, megilletődve kopogtatott be a kéziratával Nagy Miklóshoz, aki ott ült a rengeteg ujságcsomóval és kézirattal megrakott öreg íróasztal mellett s napoleoni pillantással kérdezte: »Mit hozott?« Nem hiszem, hogy Napoleon hatalmasabb nyugalommal uralkodott volna a katonáin, mint ő a munkatársain, de az sem valószínű, hogy Napoleon dicsőségszótó hatalmát többre becsülték volna a katonái, mint akkoriban az övét a fiatal írók. Hiszen van-e a dicsőségre való vágyakozásnak szertelenebb mérete annál, a mi e fiatal írók lelkében kifejlődik? S Nagy Miklós jó emberismerő volt és uralkodott azokon, akik odakerültek az ő hatalmának területére: a szerkesztőségi asztal mellé. Uralkodott rajtuk, de nem észrevehetően, nem erőszakoskodva, hanem szeliden, olykor humorba öltöztetett szigorúsággal, — maga azonban zsarnoki kérlelhetetlenséggel erőszakolta rá magára azokat a gondokat és kötelességeket, amelyek a hivatásával jártak. Mindenik szava, tette mutatta, hogy mennyire fontosnak és nagyjelentőségűnek gondolta azt a munkát, amely szerkesztői hivatásában rá hárult. Kötelességének teljesítése nem munka volt számára: valóságos missziót

látott ebben, s amikor ott ült az íróasztala mellett és senecai komolysággal kovácsolta az új szám összeállításának tervét, alkalmasint teljes lelkében meg volt győződve arról, hogy körülötte forog a világ. Nem ritkaság az ilyesmi az ő hivatásában: ujságíró-termesztet volt, ilyennek kellett lennie az egyéniségének.

Egyébként azt mondhatnók, hogy kétféle, teljesen ellenkező egyéniség lakozott benne. A magánéletben teljesen szintelen ember volt, csendes, szűkszavú, gyakran apatikus, de amikor hivatásának teljesítésére került a sor, egyszerre megváltozott: tervezgetése, gondja és az unalmasságtól való rettegetése mozgékony embert csinált belőle. Kötelességérzetében valósággyal megkivánta magától, hogy emésztő gondal állítsa össze az új számot, — munkára, töprekedésre, az írókkal való örökös harcra volt szüksége. Enélkül nem érezte magát még egészségesnek sem. A régi szerkesztőkről csakugyan olyanféle kép ment át a köztudatba, hogy ők puskával, karddal, olykor bombával és golyószórókkal rontanak be a lusta írókhoz: »Kéziratot vagy életet!« Nagy Miklósban sok vonás volt ebből a képből. Művészetté fejlesztette a kézirat »bevasalását«; — ha a szerencsétlen író a tenger fenekére menekült volna előle, buvárokat küldött volna utána a kéziratért. Harminczhét esztendeig szerkesztette a »Vasárnapi Ujság«-ot s ezalatt aligha volt egyetlenegy olyan napja, amelyiken szörnyű átok nem szállt szelid ajkáról a késlekedő írók fejére. Utóbb már valósággyal hozzászókkott ahhoz, hogy valami furfangos haditaktikával szerezzze meg a kéziratot s talán rosszul is esett volna neki, ha az írók egyszerre pontoszá váltak volna. A szerkesztő örökös boszankodása, gondja nemes kötelességteljesítés volt a számára; — mikor az új szám elkészült, érezni akarta annak a tudatnak a gyönyörüségét, hogy ami abban az új számban együtt van: mind-mind az ő erősködése, ügyeskedése és taktikázása révén került oda. Valamennyi cikkhez egyegy kis epizódja fűződött az életének: hogyan iratta meg, hogyan szerezte meg a kéziratot, hogyan módosítottatta át az utolsó pillanatban. Zsarnoki szigorúsággal bánt az írókkal ezért a gyönyörüséért, amit igazán meg lehet bocsátani a vérbeli szerkesztőnek. Holmi »feleségem súlyos beteg«-féle üzengetésekre csak mosolygott, és újból meg újból elküldött a kéziratért. Micsoda hatalmas gyönyörüség szállhatta meg a lelkét, amikor egész hadjárat után végre mégis ott feküdt az asztalán a kézirat. Jókai Mórtól kezdve Közli Jánosig mindenkivel vivott ilyen csatákat s ha megírta volna az emlékiratait, sok érdekes intimitást árulhatott volna el irodalmi életünkből.

Harminczhét esztendei boszuság és gondszerezte gyönyörüség után a vén szerkesztő egyszerre maga is olvasóvá lett, ezt nem bírta elviselni. Jó szíve, puritán életbölcseége megóvta ugyan a nyilvános panaszkodástól, de látni lehetett rajta, hogy napról-napra őrlődik belülről. Az írók szeretettel vették körül eseménytelen nyugalmaiban is, de alkalmasint ez a szeretet is fájdalmat okozott neki. Micsoda? Most már csak sze-

retik, — de nem szidják, nem fenyegetik a kéziratért zaklatott írók; most már elszállt előle a levegő, amelyből lelkének legnagyobb gyönyörüsége táplálkozott. A Hirlapírók Nyugdijintézetének legutóbbi közgyűlésén találkoztam vele utoljára. Az előbbi közgyűléseken mindig az első széksorokban foglalt helyet az érdemes, öreg szerkesztők és hirlapírók között, most pedig a leghátulsó sorban húzódkott meg, éppen az ajtó mellett. Talán benne volt ebben a cselekedetében is a szerszámától megfosztott öreg munkás magára támadó keserősége: »Most már én semmi sem vagyok!« Betegsége miatt is egyre keserűbbé vált a lelke. Zsurnalisztából nem tudott filiszterré válni. Mig zsurnaliszta volt, titkolt, rejtegetett mindenféle regényes hajlamot, ami holmi bohémségre mutatható volt, — filiszternek akart látszani. Most elárulta magát: mint a hatvanas évek novellájának a hősei, a tükör elé állt és »golyót röpített agyába«.

Zsombék.

A legvidámabb Budapest.

Ahol pezsgőznek.

Segédszerkesztő ur,

midőn e sorokat írom, az óra hajnalt ütött. A milléniumi emlékoszlop felett megjelent az első pir, amelyet a szomszédban, a Mücsarnokban olyan nehezen és annyira hiába igyekeznek visszaadni a piktorok.

A tagjaimat kissé nehezen tudom mozgatni, úgy érzem magam mint egy halott patkány. Két évvel ezelőtt ugyanilyen állapotra virradtam, de akkor a Montmartre-on voltam, a »Rat mort« nevű előkelő züllőhelyen, ahol az emberek szemhunyorítás nélkül ütnek a százások fejére.

Nagyon előkelő idegen urak közt és nagyon sikkes párisi kokottok közt ültem. Emlékszem, hogy az egyiknek a ruhája csak a csipő körül kezdődött, de annál dusabban omlott alá a földre. Felül csak kevés fekete bársonyszalagot viselt és a fején olyan kalap volt, amelyről szőlőfürtök lógtak alá és egy barázdabillegető pipiskélt belőlük. Nekem csak egy frank volt a zsebemben, amibe ezen a helyen egy piskóta kerül, de azért senki sem bántott, senki sem kérdezett és nekem csepp kedvem sem volt elmenni. Kivált, mikor egy vidám, előkelő társaság telepedett az asztalomhoz, lukullusi vacsorát rendelt, — az egyik fogás »fecskefészek« lehetett és virággal szórta tele az asztalt.

Nem törődtek velem, hogy egy magános, komor ur a szájukba bámul. Nem néztek ki, nem néztek el felettem, annyira természetesnek találták az ottléteket, hogy talán az se lepte volna meg őket, ha a pezsgőjükből magamnak is töltök.

Mindez eszembe jutott ma, amikor a budapesti »Rat mort«-ba vetődtem. Nálunk nem »halott patkány«-nak hívják, hanem a fővárosi orfeum kávéházának. Egy

darab éjjeli Budapest, talán a legelőbbkelő, legnemzetközibb és a legtarkább.

Vannak asztalai, fentartott helyei, hová csak pezsgő vendégeket várnak a karcsu, metszett poharak és a jegesvödör. A többi asztalnál sör és bor mellett vegyül el egy kaleidoszkópszerűen változó vidám tömeg, amelyet az éjszaka és a zene gyűjt ide össze.

A zenéje jobb mint a »Rat mort«-é, hol spanyol cigányok, nápolyi zenekarok, olykor magyar cigányok is játszanak. Itt egy jól szervezett cigányzenekar működik és népszerűsíti az angol keringőket, táncdalokat, kuplékat, opera-áriákat, új operettmelódiákat, amelyek néha innen hódítják meg az egész várost. A Vörös Elek zenekarának határozottan nagy szerepe van a legvidámabb Budapest nótái körül.

Ami é zene körül hullámszik, valóságos studium lehetne. A nők, akik páváskodnak az asztalok előtt és a toalettszámlájuk havonta nagyobb, mint amennyiből egy budapesti család megél. A még nagyobb nők, akik az orfeumi csillagvilágból ereszkednek le a fehér abroszos, pezsgős asztalhoz, Páris, London, Berlin és Bécs dialektusával, kacagásával töltik meg a forró levegőt. A nők, akik sokkal szerényebb igényekhez vannak szokva és itt fürödnek a villamfényben, divatban, talán utoljára. A nők, akiknek a skálája lenyulik egészen a virágárusleányokig, az éjjeli világ szorgalmatos méhecskéiig. Ők készpénzen veszik a virágokat és minden törekvésük, hogy a külön-szobák bőkezű gavallérainál mennél több pénzért helyezék el télen nyíló rózsáikat, szegfüiket, kaméliákat és ibolyáikat.

A férfiak skálája még változatosabb. A monoklis urlovas és a monoklis bankhivatalnok, a nyalka huszár-önkéntes, és a furvezér, aki kabátban ül, hogy huszárnak nézzék, a snájdig tiszték és a kevésbé snájdig, de annál költekezőbb kedvű lókupeczek, a feltűnően pazar sikkasztó és a szerény ujságíró, aki rendes éjjeli pikolóját fogyasztja végzett munka után, szóval a mai Budapest, ahogy kialakulni készül, ott nyüzsg egymás szomszédságában, zenehullámok, pezsgődurrogás és női kacaj közepett.

A külföldi is gyakori köztük. Többnyire német gyáros és akkor rettenetesen alkuszik. Vagy angol, aki szó nélkül fizet, de megköveteli a legpontosabb kiszolgálást a földnek e messzi keleti pontján is. Tüntetően angolul rendel és megkívánja, hogy az egész világ megértse. A francia, az már beletörődött abba, hogy errefelé csak német nyelven boldogul.

Egy örökké változó kép, amelyet mindig újabb pezsgő és frissebb pénz mozgat, visz előre mámoros éjszakákon . . .

Segédszerkesztő ur, ma talán komorabb vagyok, mint máskor, de ennek az Andrassy-uti hajnal és az én sajnálnivaló állapotom az oka, amelyet nálunk kacczenjammernek neveznek. Az ember ilyenkor érzékenyül, kissé szégyeli is magát, mert fölkel, megmosdott emberek sűrögnek-forognak odakünn az utcán, vigan dörzsölik a kezüket és hangos »jó reggelt« kívánnak egymásnak.

Szomorúságom igazi oka azonban az a sajnálatos körülmény, hogy rab vagyok ezen a helyen, ahonnan ezek

a sorok keltek. A párisi »Rat mort«-ban csak egy frank volt a zsebemben és mindamellet jól éreztem magam. De most ez az egy frank sincs nálam. Okmánybélyeggel pedig röstellek fizetni.

Ha tehát segédszerkesztő ur reményeim piros hordársapkáját hozzám küldené, végre hazamehetnék a jól végzett kötelesség felemelő tudatában.

Plume.

Browning mester pisztolya.

— Jelenet. —

(Szinhely: egy fegyverkereskedés. Személyek: a boltos, és egy körszakálás ur, aki savanyu pofával piszkál a pisztolyok közt.)

AZ UR: Tudja, éjjeli ember vagyok.

A BOLTOS: Igen.

AZ UR: Nem tudok aludni, hát reggel járok haza. És már néhányszor éreztem, hogy kellene valami lövő-szerszám.

A BOLTOS: Igen.

AZ UR: De nem egy rongyos revolver, ami kizárólag a nadrágzsebben sül el. Valami jó, szép, biztos fegyver, amely erkölcsi bátorságot nyújtson. Ha az embernek ilyen fegyver van a zsebében, más arczczal jár, a többi ember közt. Ez felemel, bátorit, megszépít. Van ilyen?

A BOLTOS: Most már nincs habozás. Önnek egy Browning-pisztolyt kell venni.

AZ UR: És az jó?

A BOLTOS: Haha!

AZ UR: Miért e röhej?

A BOLTOS: Ez az én ugynevezett Browning-röhejem. Mert ha valaki Browning mester pisztolyáról azt kérdi, hogy jó-e, erre csak ajkaim ama közismert rángásával felelhetek, mely kacaj néven ismeretes. Fogadja tehát legvigabb nevetési kacaj-röhejemet.

AZ UR: Olyan nagyon jó?

A BOLTOS: Ilyen nagyon jó. Elég, ha a lábába lö vele valakinek, a valaki kitátja a száját, mint a potyka a trancsirozó-deszkan, avagy mint a réten a tátkanaf cimü virág és felfordul.

AZ UR: Ne mondja!

A BOLTOS: Egymás mögé állit hat embert. Az elsőbe belebrauningoz, a golyó felfüzi mind a hatot, mint a gyöngyöt. Még átmegy szivességéből egy Rabitz-falon, miután hat emberrel végzett.

AZ UR: Ejnye, ejnye.

A BOLTOS: Hetet löhet vele. Ha több forintot spendiroz, tizenháromat. Haha, két gonosz szám. Browning mester jól megcsinálta.

AZ UR: Hm.

A BOLTOS: És mekkorát szól! Mint egy ágyu. Mint egy kis szobaágyu. A legszebb elismerő okleveleim vannak. Itt van Müller tanácsos családjának levele.

Müller tanácsost Leontjev Tatjana Browninggal lőtte le. A család elismerését fejezi ki a gyors és könnyű halálért. Az összes orosz forradalmárok ilyenekkel vannak felszerelve. Browning mesternek több érdeme lesz az orosz nép felszabadításában, mint magának Maxim Gorkiniak vagy Maxim Hiramnak.

AZ UR : Baj, baj,

A BOLTOS : Hogyan? Bajbaj? Mi az a bajbaj?

AZ UR : Az a bajbaj, hogy ez egy kicsit sok a jóból.

A BOLTOS : No pardon, ezt nem értem. Urasága erős gyilkolási fegyvert kíván és aztán megijed tőle.

AZ UR : Például, ha elsül a nadrágzsebemben.

A BOLTOS : Ez? Haha. Direkt nadrágzseb-ellenes fegyver. Be van oltva nadrágzseb ellen. Mindenütt elsül, csak ott nem. Urasága lezuhanhat a negyedik emeletről, egyenesen rá a nadrágzsebére, melyben a Browning van, ha egyéb baja nem esik, ez ugyan nem sülsül el.

AZ UR : És aztán... vannak az embernek komor perczei. Én egy neuraszténias kulturlump vagyok. Ha reggel hazamegyek, öngyilkossági hullámok dobálják a szívemet. Esetleg megfogom azt a Browningot...

A BOLTOS : Biztosan öl.

AZ UR : No lássa. Aztán éjszaka, ha a kültelkeken bolyongok. Jön egy sötét alak és rám kiált: »Pénzt vagy életet!«

A BOLTOS : Ön a Browning után nyul és a rábló kettélyukasztva rogy a földre. Még pénzét is elveheti tőle.

AZ UR : Ez kellemetlen. Azt hiszi maga, olyan vidám dolog embert ölni? Nem, uram. Egyet a lábába, egyet a nyaka közé, hogy elszaladjon. De átlukasztani, mint egy tollszárat, amelyben piczi üvegben Marienbad látképe látható? Nem, uram.

A BOLTOS : Hm.

AZ UR : Aztán ha részeg vagyok és kedvem szotytyan fellőni a plafondra. A golyó felmegy az emeletre, átlukaszt két embert, felmegy a padlásra, átszalad a fehérneműt szárító cseléden, továbbmegy fel a levegőbe és hátha éppen arra száll egy léghajó? Átlövi vagy nem?

A BOLTOS : Átlövi.

AZ UR : No lássa. Hát máris alászolgája, mert ez a pisztoly nagyon is jó nekem. Ez nem pesti embernek való fegyver. Nekünk a pisztoly azért kell, hogy ami bátorság a szívünkben hiányzik, az meglegyen a nadrágzsebünkben. Nekünk pszichológiai pisztolyokra van szükségünk, bácsi. Mi nem akarunk embert ölni. Nekünk olyasvalami kell, amivel nagy durranás közepette könnyű testi sértést lehet elkövetni. Legjobb volna, ha telegrafálna Browning mesternek, hogy találja fel a pofon-pisztolyt. Amivel pofozni lehet. Ebből akár egy tucatot is vennék. De ilyen komoly holmi nem kell. Nem veszem meg. Volt szerencsém. Alászolgája. Ne is mondja, hogy itt voltam.

(Elrohan.)

Vessző.

INNEN-ONNAN.

= **A király házasodik.** A belga Lipót az a bizonyos mesebeli peches bácsi, aki ha fölül a számárra, akkor kegyetlen, ha mellette megy, hát bolond. Ha szigorú volt annak idején megtevédt leányaihoz, azt mondták: »nini, a vén kujon vizet prédikál és bort iszik!« Ha hirtelt, hogy megbékélve szívére karolja Lujzát és bölcs szemhunyorítással néz el Mattasich fölött, akkor azt mondták: »lám, lám, a vér nem válik vízzé! Nemhiába tőle csöppent a bűnös hajlandóság a gyerekébe, hát könnyen is veszi a dolgot!« Mikor az ifjuság paradicsomi óráit újra élte Cléo de Merode forró ölében, akkor azt mondták: »ó, a fajtalan, a patológikus, a szemérmetlen vén lator!« Mikor a polgárleányból lett kis Vaughan bárónőnek fia született tőle, azt mondták: »ah, most már nem kellene neki a kis viharos nő és gyémántos csók, most már a mi polgári erényű asszonyainkat rontja meg és törvénytelenlétű, szomorúsorsu egzisztenciákat hív életre!« Végül most, mikor Vaughan bárónőt hitvesül készülvallani a világi törvények előtt is, most azt mondják: »jé, a vén idióta! Ez szentül hiszi, hogy a gyermek apja ő! És most örököül hagyja ősi trónusát egy kakuksarjadéknak! Tévelydai ötlet!« Szerencséje a belga Lipótnak, hogy ő is, mint a sok szekatura után a hajdani szamaras ember, fület mutat a világnak és a markába nevet. Bölcsen él; hol leszáll a számárról, hol fölül rája, — ahogy éppen jól esik neki...

* * *

+ **Hencziáda.** Ha nincs mögötte magasabb politika, azaz pártérdek, akkor az a tülekedés, melyet a néppárti Hencz Károly a Tisza István 200.000 koronája körül támasztott, nem éppen magas nivóju gondolkodásra vall. Csekélység. Kiegészítésben, kvótában, horvát kérdésben, katonai nehézségekben éppen elég dolga van a kormánynak, s megengedi Hencz Károly ur, hogy ezek sokkal fontosabb ügyek, melyekben érdekesebb a külön meggyőződést exponálni, s akkor Henczék adják a kuruczot olyan kicsi dologban, mely nevetséges a szent meggyőződés szempontjából, de kicsisége mellett is éppen elég arra, hogy a kormányt — nem megbuktassa, de önkéntes távozásra bírja. Nem igen magyarázható ez az állásfoglalás a fiat justitia elvéből, mert hiszen éppen az elviékben a néppárt is tett nagy koncessziókat a koalíció politikának. Nem hallottuk Hencztől, hogy Wekerlétől az egyházpolitikai revíziót követelné, hát miért parancsol neki a meggyőződése éppen ott, ahol a kormány kötelezettsége szenvedne csorbát? Sokkal plauzibilisebb az a magyarázat, amivel a függetlenségi dühöngtek néppárti szövetségeseik ellen: ríktóan fel akarták tüntetni, hogy a függetlenségi párt milyen megalkuvó, míg ők még a koalícióban is milyen önállók. Tragédia azonban ebből sem lesz, mert az, hogy Tisza Istvánt nem ítéli el, még nem fogja lerontani Kossuth Ferencz nimbuszát s nem fogja megőveszteni Hencz Károlyét.

* * *

△ **André.** Tíz évvel ezelőtt szállt fel s veszett a felhőbe. Ott fent lelte-e halálát vagy a jég ölte meg? Elért legalább oda, ahova élete árán jutni akart? Meghalni egy meridiánért, — hát van még ilyen ember e józan földtekén? És tíz év múlt már el s még mindig nem felejtették el. Hát van még kegyelet a memóriában? A föld rajongói között akadnak még szent emberek s André ezek között egyike volt a legszentebbeknek, mert dupla veszedelemmel szállt szembe. A fagy mellé maga ellen idézte a levegőt, ezt a rejtélyes elemet, mely ellen hiába

küzd a tudomány, sulytalanságával nem tudott eddig megbirkózni. Mint Illés próféta, úgy tűnt el szemünk elől s kelnek, szállnak felőle a legendák, az emberiség megemlékszik haláláról és az emberek remélik az életét. Egészen biztosan talán sohasem fog meghalni. Hiszen olyan megközelíthetetlen a fehér halál birodalma, hogy onnan nemcsak a halott, hanem az élő sem térhet vissza!

* * *

△ **A tekintély.** Egy jogászt kizártak az egyetemről, mivel szociálista. Az eset nem kelt reszenzust; mivel a kizárt hallgató szociálista. Azt ütni szabad. Mégis, mégsem azért zárták ki, hanem mert vétett a rektori tekintély ellen. Megkritizálta a rektort. Ez a hivatalos ok. Tudunk eseteket, mikor a rektor sem volt megelégedve egyes hallgatókkal, mégsem csapták ki — a rektort. Az egyetemen tudvalevőleg már nem gyerekek vannak, hanem felnőtt emberek, akiket polgároknak neveznek. Kebelében a viszony az, ami szabad emberek között van. Odamegyek tanulni, mert akarok s annyi és olyan tudományt szerzek magamnak, amilyen nekem megfelel. Hogy gondolkodásom a szociálisták felé hajlik-e vagy a klerikálisták felé, hogy megismerem-e ott az embert vagy istent, az tökéletesen az én dolgom. S a rektorral is meg lehet a magam véleménye, melyet nem vagyok köteles elhallgatni. Ott nem csak éljenezni muszáj, hanem abczugolni is szabad. S a rektor elcsapja az abczugolót. Ha nem szociálista lenne, nem tehetné, de így teheti. Boldog rektor, biztosított tekintély! Lám Wekerle sokkal hatalmasabb rektor és sokkal több és komolyabb érdeke volna elcsapni az abczugoló polgárokat. S nem teheti, mivel csak miniszterelnök.

* * *

△ **Komisz zsidó!** Olay Lajos, mikor ezzel a hízéssel illette a gyorsírók főnökét, nem volt antiszemita, hanem ur. Már pedig ez a súlyosabb. Tudni azt, hogy egy ketrecz választja kétfelé az egymással gorombáskodó emberek természetes egyenlőségét s abban a tudatban, hogy neki, az immunis képviselőnek, szabad beszélnie, míg a másik nevé hallgass s mégis úgy beszélni, hogy a másiknak lehetetlen hallgatnia; ellenállhatatlanul provokálván a kifakadást, s azután panaszzra menni, hogy ellene kifakadtak, sérteni az embert, aki van akkora ur, mint ő s beperelni azután a tisztviselőt, aki már nem olyan ur, mint ő, — ezek már olyan dolgok, mik az uri önérték tultengésére vallanak, mivel uriatlanok. Azt mondom: vallanak, ha nem Olay Lajosról volna szó. Ő nála azonban csak fekete vérre vallanak.

* * *

= **Don Quijote Ujpesten.** A derék don — nyugodjék békén — tudvalevőleg az igazságot szerette mindenekfelett. Nemes buzgalommal védte a megbántott szépet, a gyöngé árját és az üldözött szegényt. Hős lázzal emelte rozzant dárdáját a léha gazra, a vakmerő parasztra. És a szegény dont pofonvágtá a szélmalom lapátja, hasbarugta az ökor, és a disznóhajcsárok füttykőse léket vágott a fején. Szegény jó don! Szegény dr. Boros! Ő Ujpesten igazságot keresett. Lámpással kereste. Ő Ujpesten meg akarta jobbitani a bírói, a főjegyzői, az ügyvédi, szóval a közigazgatási erkölcsöket. Sugott valamit a vármegyének, amire azonnal kitesékelték hivatali méltóságából az ujpesti főjegyzőt. Hát nem lehetett valami újjból szopott, apró kis dolog, amit sugott. Aztán még mondott valamit az ügyvédi kamarának is, valamit a törvényszéknek is, valamit egy bizonyos Cserba járásbíróról és az ő ügyvéd fiáról, kényes, csiklandós apróságokat, melyek között a legenyhébb az a már bebizonyított ügyecske, hogy a jeles fiatal jogászok miként formuláz-

tak ki harminczhatezer korona örökségéből egy jámbor halandót, bizonyos Bigniót, aki száz korona alamizsnáért nekik mindent aláért és ma ujságot árul. Ilyeneket kapart ki Ujpesten az erkölcsi szemétből ez a doktor Boros. És Ujpesten bevették neki stílétes bottal a fejit ama bizonyos fiatal Cserbák. Hát miért is nem marad veszteg ez a dr. Boros az írásai mellett, minek piszkálgatja az igazságot? Most rajta van a homlokán a lyuk. Hajh, bizony, édeseim, aki nagy merészen az országuton kószál és még hozzá hadakozik, az csak nyugodjék bele, ha a szélmalom lapátja pofonúti, az ökor hasbarugja és a disznóhajcsárok stílétes bottal léket vágnak a fején...

* * *

= **Csőbör és vödör.** A finn-magyar szimpátia váltotta-e ki valamilyen telepátikus uton ezt a bizarr kis komédiát, de egyszerre csett meg Finnországban és Kismarján, hogy az éhhalál elől az öngyilkossághoz menekült egy ember. A finnországi volt a súlyosabb ügy, — mert annak az urnak képviselő volt a felesége és nemcsak hogy főzni nem ért rá az urának, de a saját reprezentatív budgetjére elvette a jó ember minden pénzét. A szerencsétlen finn bácsi még csak meg sem verhette a krudélis menyecskét, hanem koplalt, koplalt, áldott türellemmel, mint egy angyal, és mikor aztán az üres gyomra görcei nagyon elkínnozták: »a hazáért, a hazáért!« — kiáltással nekiment a falnak. Egy kórházban aztán bevarrták a fejét, és adták neki tejet. És utasították, hogy kérjen sürgős orvoslást a Háztól, legalább is egy elnöki megrovás erejéig. Minálunk pedig, Kismarján, kutba ugrott egy tőkepénzes, attól rettegven, hogy ötvenezer korona megspórolt pénze elfogyhat, tolvajkézre kerülhet, elveszhet baccarat-n, megeheti a moly, — és akkor neki majd éhen kell halni. Ez az előrelátó aggastyán rosszabbul járt, mint finn eszmerokona, mert helyrehozhatatlanul belefulladt a kutba. Csak legalább az ötvenezer koronáját mulatta volna előbb el!

* * *

+ **Megöltek egy tanítót.** Megdöböntőnek mondja a riport ezt a korcsmai verekedésből származó halálesetet s valóban az. A riport ugyan másért mondja megdöböntőnek, mint ami benné megdöböntő. A riport nem döbönt volna meg, ha az egyik kertészlegény lebecsülte a másikat, de ime, egy tanítót bicskázott le, egy intelligenciát! Kár ezért a szegény emberéletért, épp olyan kár, mint egy kertészlegényért, de az eset bevilágít az osztályok sötét ütközőpontjaiba, a durva testi erő és a fejletlen értelmi egzisztencia érintkező vonalára. A tanító kertészlegényekkel mulat utszéli korcsmában. Hát gyermeke van s létminimális fizetése és éjszakákon át iszik és pezsgőzik a korcsmában. Egy generáció van rábizva, a memorandumok szerint, s durva legényekkel verekszik, rendőri kíséret mellett, részegen az országuton. Szegény tanító, meg kellett halnia, mivel nem uri kaszinóban ihatta le magát és innia kellett, noha tanító és hat gyermek apja.

* * *

= **Magyar export.** Kis hirecske, kis közgazdasági hirecske a julius tizediki lapokban. Tessék megnézni annak, aki azt hiszi, hogy ez talán viccz. A német állatvédő egyesület a mi földművelésügyi miniszteriumunktól tényész-szamar-csődöröknek külföldre való exportálását kéri. Mivelhogy a magyar szamar tenyésztés szempontjából utolérhetetlen. Hát végre! Nem kell az irodalmunk, nem kellene se az ipari, sem a terményi produktumaink, semmink sem kell, de a számárainkat kéri, kívánják, jövőt ígérnek nekik. A számárainknak jövőt! »Magyar Szamarárviteltársulat.« Ugy-e, de szép lesz? Ki lesz az elnök?

Ki lesz a pénztáros? Ki kap francia becsületrendet? Szamaraink el fogják árasztani az egész világot. Ahogy ma így beszélnek: »ah a francia pezsgő! ah az olasz ég! ah, az amerikai életrealitás!« — így fogják mondani: »ah, ah, a magyar számár mindenekfelett!« Ne féljünk, ez az egy lesz, ami majd általános statisztikáknál nem jön az osztrák rubrikába, mint most legutóbb is László Fülöp a velencei kiállításon, mint mindenünk, amire büszkék szeretnénk lenni! Nem, ők maradnak nekünk, róluk ránk emlékeznek, a világtörténetben fejezetet kapnak, párisi cabaret-kben dalolni fogják: »magyar számár, ah, a magyar számár!...«

* * *

= **Gyilkosság.** Egy Paul Cousin nevű párisi semmi napokig csavargott munkátalan, éhesen és hajlék nélkül. Betévedt a Louvre-ba, és ott a késével ronggyá vagdalt egy csodaszép képet, Nicolas Poussin »Deluge«-ét. Kezet emelt az örökkévaló Szépre, összeroncolt egy kincset, ami mindenkié. »Azért — ugymond — hogy bosszút álljon a társadalmon a saját kinjai és elvetettsége miatt.« Hát ez a Paul Cousin tulajdonképpen egy egészen alacsonyrendű állat, egy abszolút cretin, akire kár a gondolatokat vesztegetni. De mégis lehetnek naivak és felületesek, kik valami keserű igazságtételnek, anarchikus megbőszülésnek, szóval valamiképpen jogosultnak érzik Paul Cousin tettét. Érthető, hogy aki nélkülözni kénytelen a maga nyomorult létének legelemibb követeléseit, az gyilkos keserűséggel vág rá a boldogabbak gyönyörűségére. Igen, ha Paul Cousin bombát vet vagy egy palotán ablakot zuz, az elfogható, az emberi bőszület. De ő a Szépre tör, a Szépre, mi a nyomorultaknak éppen úgy megenyhülés, mint öröm a boldogoknak. Amit, ha nem is értenek ma még, azért forrong a föld, azért közelednek új hajnalok, hogy valaha mindenki fellásson a porból oda, ahol az örök Szépség magáshílik. Paul Cousin a gyereket, az unokáját, a nagy jövendőt lopta meg a legnemesebb értéktől, amit az élet adhat. És ha ennek a világos tudata nem is élt benne, egy csodaerejű ösztönnek kellett volna lebénítani romboló kezét. És mert ez az ösztön sem fogta meg, ezért Paul Cousin egy felrugni való pária, egy abszolút cretin, akire gondolni sem jó...

* * *

= **A leveleki Bernadette.** Párisban már tudják, hogy a lourdes-i Szűz Mária, ki a holdkóros kis Bernadette előtt félragyogott egy bűvös alkonyaton, — egy lourdes-i csokoládégyáros forró és nyugtalan asszonykája volt, akit tiltott légyotton kapott a víziós parasztlányka. Magyarország néhány intellektuelle között egyik legkülönb hozta így Párisból ezt a kis profán derűt. Ám nálunk, Leveleken, sohase fog kisülni, hogy a marhalegelő nyárfaodvában milyen ügyben inkognitózott a názáreti szűz. De ott volt, és a leveleki csordást, e himnemű Bernadette-et még máig is szagattja a háromnapos hidegnyavalya az égbeli asszony szemesugarától. A szabolcsi ájtatosak pedig tódulnak a szent legelőre, és kis ezüstpénzeket szórnak a malaszttal teljes oduba. Itt van már a hun paraszt, a pogány, fekete, keménydereku földimádó, itt, hogy csuszva, roskadozva, babonás lázban nyeklik a földre egy redves fatönk elé. A frissvérű, kevély pogány immár csak az eget keresi, az eget várja, az ég felé bög epekedő zsolozsmát kimeredt szemmel, a lába alól meg fagy, elomlik, messzefut a föld, a kenyéradó, a puhaölü, a szent. Az izzadt markukban lendülő kasza nyomán földresuhan a megérett vetés, az aranyló kalászmag, amit aztán idegen viharok messzefujnak az ő éhes szája elől. Az ég szerelmesei és a föld koldusai ők, az étek, a bor, a kincses öröm mind másé, az övék a menny reménye, tarka ködcafatok, tömjénes ígék és sok hazug füst, aranyfüst, ezüsfüst, az mind az övék...

SZINHÁZ.

A karrierek városa.

— *Julius 12.*

Örökös a konfliktus Budapest és a vidék közt. Az ország székesfővárosa veszedelmesen centralizáló középpont lett, mióta amerikaián kifejlődött. Budapest ma a karrierek városa és a stréberizmus mágnespatkója. Ahány nyugtalan, kalandos, nagyravágyó ember van vidéken, a főváros felé gravitál és ez az örökös invázió meg is látszik Budapest képén, amely épp oly nyugtalan, zavaros, örökké változó, mint amilyen tömeges a bevándorlásé.

A mai Magyarország képe is — nyilván nem én vagyok az első, aki ezt észreveszi — veszedelmesen hasonlít az Egyesült-Államokéra, hol az örökös bevándorlás, az örökös nyugtalanság valami trottoir roulant-hoz hasonló alkotmányt szült, mert minden távozó elnökkel együtt egyszersmind egy csomó egzisztencia alól gurul ki a föld. A vidéknek erre a mohó beözönlési vágyára merném például visszavinni a koalíció győzelmét az egész vonalon« és ezzel együtt a mult embereinek gyökeres kiirtását. A kannibálok falánkságával eszik meg az ujonnan beözönlött vidékiek a már itt megtelepült vidékieket nemcsak a politikában, hanem minden téren. Mert Budapestet többi közt az jellemzi, hogy nem a budapestieké, hanem a vidékieké. Budapesti ember mintha nem is volna a világon, a vidékiek özönlenek be ide, azok csinálnak politikát, forgalmat, irodalmat, művészetet Budapesten és megint a vidékiek azok, akik a már megtelepülteket kiforgatják gyökerestől.

A fővárosnak és a vidéknek ez a viszonya különben a kecske és a káposzta problémájára emlékeztet. Mert aki az egész ország sorsát szíven viseli, könnyen átlátja, hogy a vidékiek beözönléséből, küzdelméből ered a főváros felvirágozása; de másrészt épp oly fájdalommal láthatja, hogy a fővárosnak ez a tultengése szegényíti a vidéket, amelynek hovatovább igen alárendelt és antikulturális szerep jut a fővárosé mellett. És hogy a főváros fejlődéséből kára ne legyen a vidéknek, olyan probléma, amelyet a kecske és káposzta meséje illusztrál a leginkább. Gyors meggazdagodási és fejlődési vágyunk csak egy helyre képes koncentrálni a maga erejét és ez Budapest. A vidék centrumai panganak, még pedig jobban mint valaha és nyilván nagyon sokáig kell várniok, míg a főváros már nem bírja el a beözönlést és juttathat a maga gazdagságából a vidéknek is.

Át kellett fognom az egész kérdés komplexumát, hogy igazságosan ítélhessek egy olyan jelenségben, amely minduntalan felmerül és amely e holt szezonban is egyszerre aktuálissá vált. A vidéki szinigazgatók érdekszövetségre készülnek lépni a fővárosi színházi igazgatók ellen, akik a vidék jobb színészeit a fővárosba csalogatják, szerződés-szegésre csábítják és mérhetetlen károkat okoznak a különben is megszorult vidéki direktoroknak.

A vidéki igazgatók e tömörülésére az adott most újabb okot, hogy Mádor Rezső, a Népszínház új igazgatója vidékről szerződötetett vigoperának induló színházához új tagokat, sőt a vádak szerint még szerződészegésre is csábította őket. Egy napilap közleményéből pedig még az is kiderül, hogy a vidéki színészeti állami főfelügyelője bizalmas levélben arra a szivességre kért egy vidéki igazgatót, hogy bontsa fel önként a szerződését egy régi, kipróbált tagjával, akit Mádor anyszinésznőnek akar szerződötetni.

Feltétlenül igazuk van a vidéki direktoroknak, hogy a fővárosi igazgatók csábításai ellen fellépnek, mert nemcsak minden új színház alakulásakor, hanem egyébkör is kárát látják annak, hogy épp legjobb tagjaik hirtelen elszereződnek

a fővárosba. Mi sem könnyebb, mint vidéki színészt a fővárosba csalogatni. A legtöbb esetben nem is szükséges az egyenes felhívás; a fővárosi direktornak csak kaczerkodnia kell egy vidéki színészszel és az nyakra-főre ott hagyja biztos állását, mert a fővárosban nagyobb karriérre és több fizetésre számít. És igazuk volna a vidéki színészeknek, ha a vidéki direktorokkal szemben ők egy másik érdekszövetséget alapítanának, amely biztosítaná a színészeknek azt a kedvezményt, hogy amikor a fővárosból olyan szerződéssel kínálják meg, amely egész művészi pályájára elsőrendű hatással lehet, hirtelen is otthagyhassa vidéki direktorát. Mert ilyen alkalom nem mindig kínálkozik. A fővárosi színészek közt nem egy van, aki csak szerződésszegéssel tudott megszabadulni vidéki igazgatójától, különben még ma is a vidéken lézengene.

Nehéz itt igazat tenni. A direktoroknak is igazuk van, a színészeknek is; az egyik felé a kecske, a másiké a káposzta. Az ország érdeke pedig az, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon.

Még megoldhatatlanabbá válik a kérdés, ha meggondoljuk, hogy a vidéki színészek kevés kivétellel a proletariátus kálváriáját járják és irigykedve gondolnak ama magas fizetésű kényurakra, akik a fővárosban színészkednek. A vidéki színészek nemcsak fizetésben, nemcsak társadalmi állásban, hanem művészi fejlődésük feltételeiben is mérhetetlenül hátra vannak fővárosi társaik mögött. Művészproletárok többnyire, akiknek úgy kell megkeresniök a kenyerüket, ahogy tudják. Ma a »János vitéz«-ben domborítanak, hogy holnap a »Lohengrin« órgrófját játszzák el és holnapután Lucifert a Madách tragédiájában.

Ezek a karrikaturaszerű művészi állapotok természetesen sokat javultak az utóbbi évtizedekben, de mégsem annyira, hogy ambiciózus, művészi intenciójú és tehetséges színész nagyon vágyakoznék megmaradni a patriarchális vidéki kötelékben, hol minden biztos, csak a fizetése nem. És eltiltani ezeket az embereket attól, hogy megváltsák magukat a vidéki rabságból és sanyaru bohémságból, annyi volna, mint a földhözragadság és jobbság törvényét kiterjeszteni a színészekre. A szerződésszegés nagy bűn a jogi rendezés szemében, de méltányos elnézésben részesül akkor, ha meggondoljuk, hogy néha egy rabszolga-szerződés felbontásával jár, amelynek olykor még a művészet is igazi hasznát látja.

Sz. Gy.

IRODALOM.

A virágok intelligenciája.

(Maurice Maeterlinck könyve.)

Valahol az isten háta mögötti Provence-ban, Siagne és Loup között, egy nagy allé végén, egy félig batáviai, félig directoire stílusú csinos kis kastélyban, zöld zsalka mögött éli a maga különös életét Maeterlinck. Félig álmodozó, félig izgalmasan kutató élet ez. Kívül is, belül is csupa virág. Köröskörül, ameddig a szem ellát, — sőt azon túl is a sejtelmek országútján — mindenütt virágok: mimózák, rezedák, káprázatos orchideák és selymesszövetű, ibolyaszínű zsályák. Olyan ez a világ, mint a Pelléas és Melisande szerelme: illatban és hangulatban olvad szét. Olyan, mint a Maeterlinck egész filozófiája, a hallgatás, a némaság a fontos benne. Ezek az utak, melyek olyan egyszerűek, virágosak és bódítóak, mint a germán mesevilág utjai, valósággal a Maeterlinck költői felfogását példázzák. Egy láthatatlan

világból vezetnek bele a láthatóba. Kiinduló pontján ennek az utnak ott áll egy tizennegyedik századbéli keresztény misztikus, a távoli fehérségben lassan enyésző vlém remete, Páter Ruysbrock. A fordulóján ott lappang Edüard von Hartmann, a pesszimista filozófus, a tudattalan hangulatok szépségének és a vallásos érzésnek bölcsésze. De ott, ahol ez az út, a Maeterlinck fejlődésének utja, a ma életébe szakad, ott nincs többé egyéniség, aki diktál, vagy elnyom. Ott csak a ma van és az élet, amely küzd, viaskodik és önbizalom tüzeiben aczélozza a munkát. Itt: az út végén szabad a szemhatár, tiszta a lélekzet. Itt az induktív megismerés maga formálja a tételt: ide rendeltetél ember, fogadni azt, ami új, szép és jó a horizont alján feltűnik. Maeterlinck is eljutott ezen az ő misztériózus utján e nagy induktív igazsághoz. A hársfák alatt méhek röpdösnek és ezek nemcsak nótát zümmögnek neki, de egy gyönyörű kötetnyi megfigyelésen épült szociálizmust is a jövő szebb, igazságosabb társadalmáról. De a Vie des Abailles, a méhek élete összeforrott a virágokéval. A szerelem és a halál nagy misztériuma közös leplet borít reájuk. S Maeterlinck, akinél öntudatosabban és daczosabban senkiben sem lobbant fel az ujkorban a görög pantheizmus, nem haladhatott el a virágok lelkének vallomásai előtt sem süketen. Itt is kulcsot keres a maga nagy, átfogó, választófalakat nem ismerő religiójához. És most leírja nekünk az impresszióit e vallomásokról. Mintha azt mondaná: Ez a könyv tanúság arról, miképpen fogta fel egy poéta értelmének szinszóró lencséje a virágok élettani mozgásait. Látható belőle, hogyan választja ki az emberi meglátás egy növény igénytelenségéből azt, ami az Élet megismerése szempontjából lényeges. És megismerhetitek belőle az én meggyőződésemet.

A növényvilág vie interieur-jébe pillantani, ellesni szerelmüket, kihallgatni sóhajaikat és továbbszöni álmait akkor is pikáns élvezet volna, ha nem a legszutilisebb drámák írója tolmácsolná is nekünk e világot. De tévedés volna azt hinni, hogy a Maeterlinck botanikus könyve afféle szépirodalmi és tudományos mesgyén portyázó camilleflammarionkodás. Nem, ő diszkrétebb, elegánsabb és mindenekfelett jobbhiszemű. Az a tizenhatsz esztendő, amely a »Serres Chaudes« üvegházi palántái, e félnék Baudelaire-szerű költeményvirágok óta eltelt, megtanította rá, hogy a maga objektív ridegségében is szebb egy egyszerű kis pásztortáska életének szemlélete, mint a legnagyobb páthosz, mely Baudelaire-t hazudja. E tizenhatsz év jelentékeny része finom és gondos megfigyelésekben telt el, aprólékos kísérletezésekben, fajkeresztezésekben és talajváltoztatásokban meg sok-sok olvasmányban és ha egészben véve dilettantizmus is a botanizálása, mint az ő egész filozofálása, ez a munka mégis becsülésre méltó. Mert nagy tudomány van benne és mélységes szeretet.

Az ember jár egy néma, színektől izzó kertben, vagy egy smaragdos, helyenként napfényvel czikkázó erdőben és elfogja a Millet áhitata. Ha az ember érez és tud: az illatban megsejti azt a pár csöpp mézet és néhány milliómodgramm etherikus olajat, amelyben a virágok vágyai és üzenetei mellett egy okos megfontoltság is szertekalandozik: a rovarok csábítása. Mert a sárga kis méh, amint a potrohát falánkul és kíváncsian bedugja a virág kelyhébe: abban a csöpp kis sárga porban, amely a faj évezredekre szóló biztossága, távoli, láthatatlan, mozdulatlan szerelmese csókját hozza el a virágnak. Ha az ember érez és tud... De vajjon hány ember tud meglátni, sőt — ami több — nézni? Hányan látjuk meg, micsoda színjáték megy végbe abban a kehelyben s milyen drámák zajlanak le szótlanul, amik e szerfetekezést megelőzik vagy megfojtják? A Vallisneri például, e szomorú, szinte áloméletet élő vizinövény elszakítja

magát a szárától, hogy a víz színén párával egyesülhessen. És az utolsó, heroikus csók után összesodródva hull le megint a víz fenekére... Mi a Hero és Leander bus szerelme ehhez a nászhoz képest? Ezer és ezerféle az a nász, amely rithmikusán és ugyyszólván egy rebbenés nélkül megy végbe kertjeinkben. Egy kis rosszszagu orvosi-fű, a Ruta graveolens úgy végzi a megtermékenyítést, hogy előbb a páratlan, aztán a párosszámú porzófejeket üríti ki sorra-rendre. Más virág még az időt is számontartja, pontosan harmincz másodperczig tart az ölelése. De sehol sincs annyi elegancia, annyi intelligens készség a rovar törbecsalására, olyan bonyolult és biztos billentyű-szerkezet, kémiai ragasztószer-kiválasztás, mint a Darwin kedvenc virágainál, az orchideáknál. Egy orchideának a fiziológiája: kész csodálat, sőt megdöbbenés még a mai természettudományos miveltégű embernek is. Lenau legyen, aki pusztá költői intuíciójával megérti, micsoda fájdalmak sajógnak e finom lények életműködésében. Habár csak az öntudat igen halvány derengése mellett is.

Nem, semmiképen sem háládatlan dolog: lehajolni hozzájuk naponta egy-két órára a Maeterlinck lupájával. Meglátni az alig láthatót, a világegyetemnek talán legfinomabb reflex-mozgását, amint az édes lóherének három kis levéltengelye három különböző irányban libben és tánczol s menten megéreztetni a táncza lassabb rythmusával, hogy felhő vonult el a napfény utjában. Meglátni azt a biztos lendületű, láthatatlan erőktől indikált bimbózást, amelyet a Rhicinus communis visz véghez, hogy apró, szigonyos magvait szétlője a világ minden tájára. Meglátni a repülés technikájának ezerféle csodás biztosságát, amelyet még mindig nem tudtak tőlük ellesni a mérnökök. Látni az Archimedes csavarját, a csapószerkezeteket és ferde síkokat és mindazt a játszva működő organizmust, amely már abban az időben megvolt, amikor az emberiségnek még nem voltak Archimedesei, csak ijja, homokórája, hajtógépe, rokkája és másfajta egészen brutális mechanizmusa.

Az ember látja ezt és valóban azt hiheti, — mondja Maeterlinck — hogy a virágoknak az ideái csakugy támadnak, mint az embernek. Miként mi, ugy tapogatóznak ők is az éjszakában, ugy küzdenek meg az akadályokkal, ugy viaskodnak a gonosz szándékokkal. Mint a mieink, ugyanazok az ő törvényeik is. A csalódásuk, a diadalaik fáradtsága, a türelmük, odaadásuk, mind egy a miénkkel. Mert hiszen az ideáljuk és a reménységük is ugyanaz. És ebben a princípiumban fonódik össze az egész tanulság a Maeterlinck régi religiójával. Avval a sámánizmussal, amely az emberben is a föld géniusát látja megjelenni és ebben az utóbbiban is csak a mindenség szellemének szivedobbanását hallja. Mi emberek sem vagyunk csalók, — mondja — amint sokáig hitték. Nem érintkezünk többé az istenekkel. Hanem járjuk ugyanazt az utat, mint a világsszellem, amelylyel teljesen azonosak volnánk, ha nem volna egy különös álmaink is: igazságról és részvétről.

...Csodálatosan gyöngéd és megnyugtató szellem suhan el ezen az egész könyvön. Olyan az a hangulat, amelylyel letecszünk, mint egy Rainer, Maria Rilke-vers utóhatása. És minden más kis essayból is, amely még e könyvben van, ugyanez a meggyőződés és ugyanez a könnyű — csak dilettánsokban levő — graciózitás ömlik szét. Akár az időről, akár a szerencsétlenségek pszichológiájáról szól. Akár az ököljognak a párbajnál emberibb voltát fejt ki; akár a Lear királyon érez elragadtatást. És még amikor szociális kötelességeinkről, a könyörtelen rombolásról elmélkedik, akkor is a hideg biztosság uralkodik rajta. A szellemi megnyilatkozás arisztokráciája.

Olvasván e töredékeket: egy nagyon öreg, fehérfejű, halványajku és vak aggastyánra gondolunk. Aki, bár csak sejt, a végtelenbe vivő ajtó küszöbén mégis tisztábban lát az ép, erős embereknél. E nyugodt meg-

fontolt bölcsre gondolunk, akivel drámáiban és egyebütt is gyakran példázza Maeterlinck az intellektusnak és az ösztönnek csodálatos frigyét.

*

A virágok intelligenciáját nyári reggelen kell elolvasni, csöndes kertben, amikor nagy, hideg foltokat vet a nap. Amikor a tiszta megértés egealján még ott kóvályog egy pár álmofoszlány.

Baburin.

Hónapos szobákból. Ezzel a czimmel jelent meg egy fiatal költőnek, Nagy Zoltánnak a verseskötete. A nagy versáradat sivar homoktengerében valóságos oázis ez a vékony füzet, oázisa az igazi, mély, lélekből fakadó költészetnek. A *Ringató*, amelyet mai számunkban közlünk, mutatvány ebből az értékes kötetből, amelyre legközelebb visszatérünk. A szép kiállítású kötet az Athenaeum nyomdáját dicséri.

*

Orvosi neveskönyv. Ezzel a czimmel nagyon hasznos és minden orvosnak szükséges könyvet állított össze *Manninger Vilmos* dr. Az összes orvosi műkifejezéseknek a gyűjteménye ez, amelyben minden egyes mesterszó szabatos magyar kifejezéssel van visszaadva. Tudvalévő dolog, hogy éppen orvosi nyelvünk az, amely legjobban hemzseg az idegenszerűségektől és torzalkotásoktól, amilyenekre híres példák a porczsorv, ficzdag és rezgőrij. Ezeket a szörnyűségeket pusztítja ki a kitűnő nyelvérzéssel és nagy hozzáértéssel összeállított ügyes munka, amelynek bonczolástani részét *Bakay Lajos* dr. írta. A negyedfélszázoldalas és mégis zsebben hordozható formájú könyv a Pester Lloyd nyomdájában kapható s az ára füzve 4 korona, nagyon diszes és tartós vászonkötésben 8 korona.

HETI POSTA.

La vie est vaine. A vers nem használható.

J. G. Szeged. Közölni fogjuk.

D. M. Hagyja nyugodt lélekkel és mindenkorra abba az írást. Szavunkat rá, hogy semmiféle kár a közjóra ebből háramlani nem fog.

Dal. A vers lehet őszinte érzések szülöttje, de ezek az érzések annyiszor és oly nagy művészettel vannak már megénekelve, hogy csak valami egészen új formában volna érdemes napvilágra juttatni őket.

Irénekéhez. Véghetetlenül gyarló dolog, aminek a megbirálására még a szót is kár vesztegetni.

S. Egyet-kettőt válogatunk közülük.

A hófehér függöny mögött. Régi téma, erőtlően mondván el.

Halotti ima. Téved; ön már sokkal jobb dolgokat is írt. Ez nem használható.

Fényforrások. Nem használható.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

HA FÁJ A FEJE,		
<p>24 pasztillát tartalmazó doboz 1 kor. 20 fill.</p>	ne tévovázzék, hanem használjon azonnal	<p>Minden gyógyszerárban és drogériában kapható.</p>
	<p>Beretvás-féle MIGRAIN-PASZTILLÁT</p> <p>mely 5 perc alatt mindenféle természetű, ideges fejfájást, még ha krónikus is, megszüntet. Felülmul minden eddig ismert szert. Hatása bámulatos, még a leghevesebb fejfájásnál is. — Főraktár:</p>	
<p>BERETVÁS TAMÁS gyógysz.-nél, Kispest, Rákóczi-u. 9.</p> <p>Ingyen postai szállítás 3 doboz rendelésnél.</p>		